

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Πέμπτος

Συνδρομή ἑτησίαι: Ἐν Ἑλλάδι: φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους; καὶ εἶναι ἑτησίαι.—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Ἰταλίου, 6.

25 Ἰουνίου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΥΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ ΠΑΝΟΥΡΙΑ

Πανουριά

[Ὁ Πανουριάς ἐγεννήθη περὶ τὰ 1759 εἰς Ντρέμισαν τῆς Παρνασσίδος καὶ ἔζησε μέχρι τινὸς βίου ποιμαντορικόν. Ὑστερον συνεστράτευσεν μετὰ τοῦ Ἀνδρούτζου καὶ τοῦ Καλλιμαχοῦδα. Ἐν ἔτει δὲ 1817 πορευθεὶς εἰς Ἰωάννινα, προσεκύνησεν τῷ Ἀλῇ καὶ περὶ τὰ 1820 διωρίσθη ἄρματωλὸς Παρνασσίδος. Λέγεται ὅτι, ὁ ἀνίδολος αὐτοῦ, κελεύσαντος τοῦ ἱερέως ἵνα ὀνομάσῃ τὸ νήπιον ἐν ᾧ ἔτελειτο τὸ βάπτισμα, ἀπήντησεν, Πανώρηα, ὡς ἔαν τὸ βαπτίζομενον ἦτο θῆλυ. Ἀλλὰ νοήσας παραχρῆμα τὸ λάθος μετέτρεψε τὸ ὄνομα αὐθαιρέτως εἰς τὸ Πανουριάς].

ΔΙΑΚΟΣ, ΠΑΝΟΥΡΙΑΣ, ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

[Ἐκ τοῦ Διάκου.]

— Διάκε, χαρὰ ἔς τὸν ὕπνο σου!

— Καλῶς τὸ Δουβουνιώτη,

Καλὴ σου μέρα, Πανουριά. . . Μὴ μὲ προπῆρ' ἡ ὥρα; Ἐξέλασα, ἐγελάστηκα, γλυκὰ κρυφομιλώντας Ἀδέρφικ, μὲ τὴ μάνα μου πούρῳ νὰ μ' εὖρῃ ἀπόψε.

— Θανάση, ἂν δὲ σοῦ ζήλειψ τὰ νεῖδικα, τὴν ἀνδριά σου, τ' ἄρματα τ' ἀφετίμωτα, τὸ μάτι, τὸ τραγοῦδι, Ζηλεύω αὐτὴν τὴ ξαστερὰ πᾶχει τὸ μέτωπό σου! Ἔστησε ἔς τὸ κατώφλι μὲς τὸ νεκροκρέδδατό του Ὁ Χάρος καὶ μὲς καρτερεῖ. Ξήπλεγαίς, τρομασμέναις Μανάδαις ἀναρίθμηταις μὲ κουφωμένα στήθια Φεύγουν ἔς τὰ πλάγια νὰ κρυφθοῦν μὲ τὰ βυζασταροῦδια. Τὰ ὄνια ἐμυριστήκανε τὸ σκοτωμὸ ποὺ θῆρεθαι Καὶ γροῦζουν ἀνυπόμονα τροχίζοντας τὰ νύχια, Καὶ σὺ, κοιμᾶσαι σὰν ἀρνί! . . . Θανάση, σὲ ζηλεύω! . . .

— Δὲν ἔχω πέτρινη ψυχὴ. Τοῦ κόσμου τὴ λαχτάρω Μέσα στὴ φλέβα τῆς καρδίας σὰ σίδερο λυμμένο Τὴ νοιώθω π' ἀναδεύεται καὶ μὲ σαρκωοτρῶγει. Συχώρεσέ με, Πανουριά. Πρῶτὴ φορὰν ἀπόψε Ἀφ' οὗτο ζῶνω τ' ἄρματα μ' ἐξάφηνσε τ' Ἀστέρι. Μὴ μῶχετε βαρύγυγνωμο. Ποιὸς ξέρει μὴν ἡ μοῖρα, Ἀδέρφικ, μ' ἀποκοίμισε γιὰ νὰ μὲ συνειθίσῃ Ὡς τοῦ τάφου τὸ τρισκοῦτεῖδο. Ἐγὼ κ' ὁ γέρο Χάρος Ἐφῆς λογαριαστήκαμε, καὶ ἔς τὸ κατὰστικὸ του Ἔνα μικρὸν καταϊδατὸ μένει ἄγραφο γιὰ μένα. Γνωισατήτ' ἔσεῖς τοὺς ζωτανόων. Ἐγὼ θὰ πολεμήσω Γιὰ τὰ παλῆά μας κόκκαλα. Ὡς τὴ φλόγα τοῦ πολέμου, Σὰ μέσα ἔνα θυμιατὸ, θὰ ρίξω τὸ κορμί μου Νὰ γένω νεκρολίθανος ἔς τὸ φοβερὸ τρισάγιο.

— Μὴν τὰ ξεσυνερίζεσαι τοῦ Πανουριᾶ τὰ λόγια. Θυμήσου, Διάκε, μοναχὰ πῶς ἀδειασεν ἡ φλέβα Τοῦ δούστου τοῦ γένους μας, καὶ μὴ βανίδα τώρα, Ἄν στάξῃ ἀπὸ τὸ αἷμά μας ἔς τὴ γῆ χωρὶς ἑλπίδα, Ἀντὶ νᾶναι μνημόσυνο, μπόρει νᾶναι κατὰρα. Ξέρω τί κρύβεις ἔς τὴν καρδίαν, γνωρίζω τί θὰ κίμῃς. . .

ΤΟΜΟΣ Γ'—1878.

— Ποιὸς μ' ἐμαρτύρησε ἔς ἔσας;

— Κάνενας, μὴ θυμόνης.

Εἶδα κ' ἐγὼ τὴ μάνα σου ἀπόψε ἔς τῶναιρό μου Καὶ μοῦπε νᾶρθω νὰ σ' εὖρω καὶ νὰ σοῦ πῶ, Θανάση, Πῶς ἂν χαλαστοῦμε σήμερα, θὰ νὰ δειλιάσῃ ὁ κόσμος Καὶ θὰ χουμήσῃ ἡ Ἀρβανιτιά πυκνὴ σὰν τὴν ἀριίδα, Καὶ ἔλλογον τοῦ Ὁμέρπασα ποιὸς θὰ τ' ἀποστομώσῃ;

— Ὁ γυιὸς τοῦ Ἀνδρούτζου ἔς τὴ Γραδιά! . . .

— Τί θέλεις Δουβουνιώτη;

Νὰ πᾶν τὸ Γοργοπόταμο, θολὸ κ' ἐντροπιασμένο Νὰ πῇ στὴν ἄγρια θάλασσα, πῶς δὲν εὐρέθηκ' ἔνας Τὰ ξεκουσμένα του νερά, μὲ δύο βανίδαῖς αἷμα Ὡς αὐτὸ τὸ πρῶτο θάρτισμα, ν' ἀγιάσῃ, νὰ μυρώσῃ; Σὰ φοβερὸν διαλαλήτῃ, κ' Ἀνατολὴ καὶ Δύση Νὰ μάθουν πῶς γιορτάζομε τὴ νεκρανάστασίν μας; . . . Νᾶναι ὁ Βριόνης στὰ θερμιά καὶ νὰ μὴν εὖρῃ ἐμπρός του Δέκα κουφάρια ξαπλωτὰ γιὰ νὰ σκοντάψῃ ἐπάνω! Νὰ μὴ βαρῇ τὸ πέταλον στοῦ ἀλόγου τοῦ τὸ νύχι! . . . Ἀδέρφικ, τὰποφάσισα καὶ μοναχὸς ἂν μένω, Θ' ἀπλώσω ὄργανα τὰ χέρια μου, τὰ πόδια θὰ ριζώσω, Κ' ἂν δὲ μὲ ξεχωριάσουνε κ' ἂν δὲ μὲ κατακόψουν, Δὲ θὰ μὲ διώξουν ἀπὸ κεῖ, δὲ θὰ μοῦ ἴδουν τὴ φτέρνα. Καὶ σὺ τί λέγεις Πανουριά;

— Μ' ἰθάμπως ἡ ἀχτίδα,

Πάτρηται ἀπὸ τὰ μάτια σου. Τριγύρω ἔς τὰ μαλλιά σου Παίξει τὸ γλυκοχάραγμα. Μοῦ φαίνεσαι μεγάλος, Ψηλὸς ὥσταν τὸν Ὀλύμπο καὶ στένω καὶ προσμένω Ἐμπρός σου ἀκίνητος, βουδός, Διάκε, νὰ ἰδῶ τὸν ἥλιο, Πῶρῃ τὴν ὥρα θὰ προβῇ ἀπ' τ' ἀντικέφαλό σου.

— Τί λόγος, γέρο Πανουριᾶ, τί φοβερὴ βλαστήμια Ξαγλίστησ' ἀπ' τὰ χεῖλιά σου! Αὐτὸ τὸ πῶς ποὺ βλέπεις Ἀς μὴ τὸ σκοτειδιάσωμε. . . Ἐσὺ στὴ Χαλκομμάτα Σῶρε νὰ ρίξῃς θέμελον. Στείλε τὸν Παπαντρία Νὰ πᾶν στοῦ Μουσταφάμπεη μὲ τὸν Κομνὰ τὸν Τράκα. Καὶ πρὶν ἀρχίσῃ ὁ πόλεμος, θυμήσου, ὁ Ἡσαίας Νὰ βγῇ ψηλὰ ἔς τὸ ξέφαντο κ' ἐκεῖθε νὰ κηρύξῃ Τὸ φοβερόν τὸν ὄρκο μας, γιὰ νὰ γνωρίσῃ ὁ κόσμος Ὅτι τὸ ρῖσο τοῦ παπᾶ κ' ἡ μέτρα τοῦ Δεσπότη Θὰ γίνουν Χάρον φλάμπουρο καὶ σκιαχρον καὶ σκοτάδι Καὶ κατασάρκι μελανὸ στὴν Ἁγία Τράπεζά μας, Ὅσο ἔς αὐτὰ τὰ χεῖρματα δαφνοστεφανωμένη Ἡ δουλωμένη ἐκκλησίαν τὸ μέτωπο δὲ δείξῃ.

— Δὲν εἶμαι, Διάκε, Πανουριᾶς, νᾶμαι γυναικα χήρα Καὶ νὰ μὲ πνίξῃ τὸ φῶμα ποῦ ἐφάγαμε ἔς τὰ πλάγια Ἄν λησμονήσω σήμερα τὸ βάπτισμα, τὸν ὄρκο.

— Ἐσὺ τὸ Γοργοπόταμο θὰ πίκῃς, Δουβουνιώτη, Καὶ πολεμῶντας τὸν ἐχθρὸ λησμονήσῃς πῶς ἔχεις Κλεισμένο μὲς τὰ Γιάννινα τὸ Γεῶργο, τὸ παιδί σου. Βλέπε τὸ βλέμμα τοῦ νεροῦ, κάμε το ν' ἀρμυρίσῃ Μὲ δάκρυ τῆς Ἀρβανιτίας. Στείλε τὸ ματωμένο Σὰ μακρυνὰ τ' ἀδέρφια μας τὸν τρόγον σου νὰ φέρῃ Ὡς τὸν πρωτόλουθον καρπὸ, καὶ πλεῖρα ἔς τὸ γεῦρι Ὁ Βακογιάννης στὰ ριζὰ, καὶ πλεῖρα ἔς τὸ γεῦρι Τῆς Ἀλαμάνας, Πανουριᾶ, θὰ στήσῃ γιὰ χάρι. Εἰς τὴν Ἀμαστόν μὲν ἐγὼ, σὰς τὸ ζητῶ γιὰ χάρι. Κ' ὅταν ἀρχίσουνε. . . Σιωπὴ! . . . μοῦ κάστηκε πῶς εἶδα Σὰν ἕνα ἴσκιον νὰ διαβῇ. . . Ἐσὺ εἶσαι, μῶρε Μητρε;

— Ἐγὼ μὰ, καπετάνε μου.

— Πατεῖς βουδὰ τὴ νύχτα Καὶ δὲ σ' ἐγνωρίσα μὲ μιάς. Μὲ δίκην νυχτοπούλι Σὲ κρίζουν οἱ συντρόφοί μας. Τί φέρνεις παλληκάρη;

— Έκίνησε ο Όμιρπας από το Λιανοκλάδι.

— Πέτα, βοδύλα, Πανουριά... Στάματα, Δουδουνιώτη... Χριστός ανέστη αδέρφια μου! Καλώς ν' ανταμωθούμε! Απόψε πάλε νικηταί. Κι' αν δέ με μεταϊδήτε, Δέν θέλω να με κλάψετε. Θέλω σαν πολέματε. Τήν πρώτη σας τήν τουφεκιά, το πρώτό σας το βόλι. Για μένα να το βίχνετε, για τήν ψυχή του Διάκου.

Ήρσιληθήκανε και οι τρεις. Τα χείλη του Θανάση Έλουλουδίζανε χαρά, σπιθοβολούν τα μάτια. Στο κρυό τ'άνερί του βουνοδ καπνίζει ο άνασασμός του, Αέ, ότι από το στόμα του όρμουν και ξεθυμαίνουν. Σαν από βράχου σχισματίας ή ακοίμηται ή φλόγαις, Όπου κρυφόραξαν βελθείς τ' του γένους μας τα σπλάχνα.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΒΑΛΛΑΩΡΙΤΗΣ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΣΗΜΑΙΑΣ

Ενώ πολλοί και έκτενείς περί σημαίας διατριβαί και μονογραφίαι παρ' άλλους Έθνεσιν υπάρχουν, ούδεις δυστυχώς παρ' ήμιν μέχρι τούδε Έγραφέ τι περί του σπουδαίου και ένδιαφέροντος τούτου θέματος. Ίσως ή έλλειψις ύλης απέτρεψε τους περί τα τοιαύτα ασχολούμενους το ζήτημα τούτο να επιχειρήσωσι. Διά της διατριβής ήμιν ταύτης πληροφορίας τινάς μόνον περί της έλληνικής σημαίας να παράσχωμεν προτιθέμεθα, ή μάλλον να δώσωμεν νύξιν δι' ευρυτέραν του θέματος μελέτην. Απέχομεν δέ του εξετάσαι τήν άρχήν και τον σκοπόν των σημαιών εν γένει, διότι ή τοιαύτη έρευνα είναι άντικείμενον ιδιαιτέρως μελέτης.

Πρίν ή του κυρίου ήμιν θέματος επιληφθώμεν, καλόν νομίζομεν να μνημονεύσωμεν δύο των σημαιών της Έπαναστάσεως, ήτοι της έν Πάτριας ύψωθείσης υπό του άειμνήστου Αρχιεπισκόπου Γερμανού τήν ένδοξον ήμέραν της 25 Μαρτίου, διότι αύτη ήτον ή σημαντικώτερα και πολλοί άλλοι πόλεις αύτην παρεδέχθησαν, και της των Σπετσών, διότι πρώτη αύτη εκ των νήσων ύψωσε τήν σημαίαν της έλευθερίας τήν 2 Απριλίου 1824, και ή των άλλων νήσων ήν σχεδόν όμοία αύτη έκτός μικρών τινων παραλλαγών.

Η έν Πάτριας ύψωθείσα σημαία ήν δλόκληρος χρώματος λευκού, έχουσα σύμβολον το του Έφοδιαστικού των Ιερέων της Φιλικής Έταιρίας.¹ επ' αύτης υπήρχε σφραγίς κεκοσμημένη διά του σημείου του σταυρού, κύκλω φέρουσα κλάδον δάφνης και τήν πολυσήμαντον επιγραφήν «Σφραγίς Έλευθερίας». Η επιγραφή αύτη, δι' ής συνεδέοντο βεβαίως ή θρησκεία και ή έλευθερία, έσήμαινεν ότι ο Έλλην ως σφραγίζεται θρησκευτικώς διά της δωρεάς του Αγίου Πνεύματος, ούτω και πολιτικώς διά της έλευθερίας.²

1. Το Έφοδιαστικόν των Ιερέων σχηματίζετο δι' ενός τετραγώνου παραλληλογράμμου φέροντος έσω 16 στήλας συνδεόμενας με δύο γραμμάς χιαστού σχήματος. Άνωθεν εφέρετο κατά κάθετον μέν ο σταυρός πεφραγμένος με κλάδον έλαίας, εις δέ τας πλευράς έξεχούσας κατά πλαγίαν γωνίαν δύο λογογράφους σημαίας, τήν μέν γράφουσαν τήν Έλευθερίαν, τήν δέ τον Θάνατον διά μόνων των άρκτικών και τελευταίων στοιχείων των λέξεων Η ΕΛΛΗΘΣ. (Ίδε και Φιλήμωνος δοκίμιον περί Φιλ. Έταιρίας, σελ. 166).

2. Ι. Φιλήμωνος Ιστορικόν Δοκίμιον, τόμ. 3, σελ. 23.

Η επαναστατική δέ των Σπετσών σημαία ήν κυανόχρους, έχουσα έν τω μέσω ήμισέληνον προς τα κάτω βλέπουσαν, άνωθεν δ' αύτης τον τίμιον σταυρόν, δεξιόθεν του σταυρού άγκυραν όρθίαν επ' ής ήν περιτετυλιγμένος όφρις, άριστερόθεν λόγχην και γλαύκα συμμαζευμένας έχουσαν τας πτέρυγας. Η γύρωθεν αύτης ταινία, τα σύμβολα ταύτα, και αι περί αυτά λέξεις «Έλευθερία ή Θάνατος» ήσαν έρυθρόχρωα. Εκ των συμβόλων τούτων, ο μέν σταυρός έδήλου τήν ιερότητα του άγώνος, ο όφρις τήν δικαιοσύνην, και ή γλαύξ τήν φρόνησιν.

Άπαντα τα έλληνικά παράσημα είναι δίχρωα κυανόλευκα, διότι δύο μόνον χρώματα, το κυανόν και λευκόν, ως έθνικά άνεγνωρίσθησαν και έφηρίσθησαν υπό των έθνικών κατά τήν Έπανάστασιν συνελεύσεων, και κατόπιν, μετά τήν άνεξαρτησίαν του Έθνους, διά νόμων έπεκυρώθησαν.

Η έν Έπιδαύρῳ α' έθνική των Έλλήνων συνέλευσις διά του όργανικού αύτης νόμου της α' Ιανουαρίου 1822 όρισεν ως χρώματα των σημαιών το κυανόν και λευκόν διά των εξής παραγράφων.

§ ρδ'. Τα χρώματα των σημαιών της θαλάσσης και της ξηράς διορίζονται τα εξής, κυανόν και λευκόν.

§ ρε'. Το έκτελεστικόν σώμα θέλει προσδιορίσει τον σχηματισμόν των σημαιών.¹

Η προσωρινή της Ελλάδος Διοίκησις συμφώνως τας άνωτέρω παραγράφους διά του Προέδρου του έκτελεστικού έν Κορίνθῳ τῇ 15 Μαρτίου 1822 και ύπ' αριθ. 540 διεκήρυξεν ότι.

Κατά τήν § ρδ' του Όργανικού νόμου ένθα διορίζονται τα χρώματα κυανόν και λευκόν ως χρώματα του Έθνους, και κατά τήν § ρε' περί του σχηματισμού των σημαιών, το έκτελεστικόν σώμα διέταξε και διατάττει τα ακόλουθα.

α'. Των μέν κατά γήν δυνάμεων ή σημαία σχήματος τετραγώνου θέλει έχει το έμβασδόν κυανόν, το όποιον θέλει διαιρείσθαι εις τέσσαρα ίσα τμήματα δι' ενός σταυρού λευκοχρόου διασχίζοντος εκείνα τα τμήματα άπ' άκρων έως άκρων του έμβασδου,

β'. Η δέ κατά θάλασσαν σημαία θέλει εΐσθαι διττή μία διά τα πολεμικά, και άλλη διά τα έμπορικά πλοία. Και της μέν διά τα πολεμικά πλοία το έμβασδόν θέλει διαιρείσθαι εις έννέα όριζόντεια παραλληλόγραμμα, παραμειβομένων εις αυτά των χρωμάτων λευκού και κυανού, εις τήν άνω δέ προς τήν έσω γωνίαν του έμβασδου θέλει σχηματισθῇ τετράγωνον κυανόχρου διηρημένον έν τῷ μέσω δι' ενός σταυρού λευκοχρόου. Τῆς δέ διά τα έμπορικά πλοία διωρισμένης το έμβασδόν θέλει εΐσθαι κυανόν εις τήν

1. Μέμουκα συλλογή δημ. έγγραφων, τόμ. 6', σελ. 33.

άνω προς τήν έσω γωνίαν τούτου του έμβασδου θέλει σχηματισθῇ ώσαύτως τετράγωνον λευκόχρου και διηρημένον έν τῷ μέσω δι' ενός σταυρού κυανοχρόου.

Ταύτα ένεκρίθησαν και έπεκυρώθησαν και διά του Συντάγματος του 1827 διά των έπομένων παραγράφων.

§ 7γ'. Τα χρώματα των σημαιών της θαλάσσης και της ξηράς είναι το κυανόν και λευκόν.

§ 7δ'. Ο σχηματισμός των σημαιών θέλει εΐσθαι κατά τήν περί τούτων προεκδοθείσαν διαταγήν της Διοικήσεως, και έκτός των σημαιών τούτων άλλας να μή μεταχειρίζονται οι Έλληνες τόσον εις τήν γήν όσον και εις τήν θάλασσαν.²

Ένταύθα, ως ειχός, έγεννήθη ήμιν ή άπορία διατί τα χρώματα ταύτα οι άποτελούντες τας Συνελεύσεις εκείνας φιλοπάτριδες άνδρες, ως έθνικά παρεδέχθησαν, και τίς ο λόγος του σχηματισμού της σημαίας δι' έννέα παραλλήλων, και παραμειβομένων των χρωμάτων, ταινιών.

Έν τῇ Ιστορίᾳ του Έλληνικού Έθνους του καθηγητού κ. Κ. Παπαρηγοπούλου τόμ. έ, σελ. 656 άπαντα ότι, «ότε ο διαβόητος Άλῆ Πασάς από του 1800—1803 έγένετο κύριος της Στερεάς και της Πελοποννήσου διά των υΐών του και έδάμασε τους άρματωλους του Όλύμπου, όλοι οι μάχιμοι εκείνοι άνδρες κατέφυγον εις Σκιάθον και συνεκρότησαν καταδρομικόν στόλον εξ 70 περίπου πλοιαρίων, του όποιου άρχηγός προσχειρίσθη ο εκ Βάλ-του Γιάννης Σταθᾶς, όστις άνεπέτασεν άντι της πρότερον κυματιζούσης επί των πλοίων εκείνων ρωσικής σημαίας, σημαίαν έλληνικήν φέρουσαν επί κυανού πεδίου λευκόν σταυρόν.»

Εκ πρώτης όψεως ήδύνατό τις να συμπεράνη ότι το Ιστορικόν τούτο γεγονός είχον παράδειγμα οι τα περί σημαίας κανονίσαντες. Ακριβέστερα όμως του πράγματος μελέτη πείθει πάντα, ότι ούδαμώς τούτο συνέτεινεν εις τον δίχρουν της σημαίας όρισμόν, διότι ούδεμία των κατά τήν Έπανάστασιν ύψωθείσων σημαιών υπό των διαφόρων πόλεων και δπλαρχηγών ήν οία ή του Σταθᾶ. Η σημαία των Σπετσών ήν κυανόχρους με ταινίαν έρυθράν, ή των Ψαρών λευκή με ταινίαν έρυθράν, ή της Υδρας χρώματος μέλανος, ή των Πατρών λευκή, ή υπό του Παπαδιαμαντοπούλου και Λόντου ύψωθείσα τήν 22 Μαρτίου έρυθρά μετά σταυρού μέλανος, και ή έν τῷ στρατιωτικῷ όργανισμῷ ύν προς έγκρισιν ύπέβαλεν ο Νικόλαος Υψηλάντης άναφερομένη σημαία έπρεπε να γείνη εκ τριών χρωμάτων, άσπρου, μαύρου και κοκκίνου.³ Προς τούτοις αι

1. Αρχετα της Έλλην. Παλιγγενεσίας, τόμ. α', σελ. 322.

2. Μέμουκα τόμ. 9., σελ. 149.

3. Περί πάντων τούτων ίδε Ιστορίας Σ. Τρικούπη τόμ. α, σελ. 80, έκδοσις 6', Φραντζή τόμ. 6'. σ. 176, Φιλήμωνος τόμ. α, σ. 96 και τ. γ', σ. 409, Κ. Νικοδήμου τόμ. α, σ. 106 και Α. Όρλάνδου τόμ. α, σ. 61.

σημαίαι αύται και πολλών άλλων κοινοτήτων έφερον ποικίλα σύμβολα εκ διαφόρων χρωμάτων. Εκ τούτων και πρό πάντων διότι αι νήσοι δέν υιοθέτησαν τήν σημαίαν του Σταθᾶ, άδιστάκτως συμπεραίνομεν ότι αύτη, αν και ήτο όμοία τῇ ύν στρατιωτικῇ, δέν έχρησίμευσεν ως ύπόδειγμα εις τον σχηματισμόν της έθνικής.

Ει και άπάσας σχεδόν τας Ιστορίας της Έπαναστάσεως άνέγνωμεν, και πάντα τα σωζόμενα έγγραφα άνεδιψήσαμεν, ούδαμῶς όμως ήδυνήθημεν να εύρωμεν τον λόγον δι' όν ως έθνική χρώματα το κυανόν και λευκόν άνεκηρύχθησαν. Όθεν ήναγκάσθημεν εις προφορικά να καταφύγωμεν πληροφορίας επιζώντων και μετασχόντων της Έπαναστάσεως άνδρών και άλλων λογίων. Εξ αύτων εις μόνον, ο σοφός και σεβαστός έν τῷ Πανεπιστημίῳ καθηγητής κ. Φίλιππος Ιωάννου, έδωκεν ήμιν τήν εξής πληροφορίαν, ήν άπλως άναγράφομεν, μή τολμώντες ως τήν αληθῆ και πραγματικήν αύτην να συστήσωμεν. «Διά της παραδογῆς και ψηφίσεως των δύο αύτων χρωμάτων ως έθνικών ήθέλησαν οι πληρεξούσιοι των Συνελεύσεων εκείνων να δείξωσι και μεταδώσωσι τοις μεταγενεστέροις τον ιερόν σκοπόν της Έπαναστάσεως και τήν προς τήν θρησκείαν άδολον και εγκάρδιον αύτων πίστιν. Διότι, το μέν κυανόν δηλοῖ το εις τας όψεις ήμιν παριστάμενον χρώμα του ούρανου της Ελλάδος, του ως επί το πλείστον αιθρίου και άνερέλου, δι' ού φανταζόμεθα τον Θεόν όστις ένέπνευσεν εις το Έθνος τήν μεγαλουργόν ιδέαν να αδύνατον και άοπλον επιχειρήση άγώνα κατά Ισχυρού και ένόπλου τυράννου και διεκδικήση τήν έλευθερίαν του, ής άπήλαυσε διά της προς Αύτην άκραδάντου και ειλικρινούς πίστεως, δυνήθεν να φέρη τον άνισον εκείνον άγώνα εις αίσιον πέρας. Το δέ λευκόν σημαίνει το καθαρόν, άγνόν και άμώμον της επιχειρήσεως εκείνης, μόνον σκοπόν έχούσης τήν άπελευθέρωσιν και άνεξαρτησίαν του Έθνους, και τήν άπαλλαγῇν αύτου από της σκληροτέρας τυραννίας.»

Επίσης ούδδ τήν έτέραν ήμιν άπορίαν, τον σχηματισμόν δηλ. της σημαίας εξ έννέα παραλλήλων και έναλλάξ συνεραμμένων ταινιών να ικανοποιήσωμεν ήδυνήθημεν, αν και άπείρους προς τούτο κατεβόλομεν προσπάθειάς.

1. Τήν εξής περί τούτου έχομεν είκασιν, ήν σημειούμεν ένταύθα. Ο σχηματισμός της σημαίας έγένετο ούτως έννέα των επικρατουσών τότε δημοκρατικών ιδεών κατά μίμησιν της άμερικανικής, με τήν διαφοράν ότι αντί των άστερισκων αύτης εΐεθη έν τῇ ήμετέρᾳ ο τίμιος σταυρός, το σύμβολον τούτο της χριστιανικής πίστεως, και κατά τήν επιτυχῆ του Chateaubriand έκφρασιν, l'étendard de la civilisation, και αντί των δεκατριών γραμμών, έν ννέα, διότι ο άριθμός ούτος ιερός παρὰ τοις αρχαίοις ένομίζετο, και είχε θρησκευτικήν άξίαν. Περί της ιεράς σημαίας του έν έα ίδε λεξικόν Γαζή έν τῇ λέξει, και Karl Hoeck Kreta τόμ. α, σελ. 246 και έξης. Και παρ' Όμήρου και άλλαις ποιηταίς άπαντα ο αριθμός έννέα ούχι δεδαίως άνευ σημασίας, ως έννέα έόρται Όδ. γ, 7, έννέα ταύρους Όδ. γ, 8, Αίσυμνήται κριταί έννέα Όδ. θ, 258, έννέα κείτο πλέθρα Όδ. λ, 576,

Γνωστόν ἐστὶν ὅτι ἐθνικὴ σημαία εἶναι ἡ ναυτική. Ἐν τῇ διαταγῇ ὅμως τῆς προσωρινῆς Διοικήσεως τῆς Ἑλλάδος τῇ ἐκδοθείσῃ τῷ 1822, ἡ ἐμπορικὴ σημαία ἦν διάφορος τῆς πολεμικῆς ὡς μὴ φέρουσα τὰς γραμμάς. Ἦτο βεβαίως ἀδικία διὰ τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, τὰ ἀνεκτιμήτους τῇ πατρίδι προσφέροντα ὑπηρεσίας, τὰ διασχίζοντα τὰς θαλάσσας πρὸς πλουτισμὸν καὶ ἐμπορίαν καὶ ὑπερηφάνως ἐπιδεικνύοντα τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν καὶ εἰς τὰ ἀπώτερα μέρη, νὰ μὴ ἔφερον, ὡς διακριτικὸν σημεῖον τῆς ἐθνικότητος αὐτῶν, τὴν ἐθνικὴν σημαίαν. Ὅθεν ἤματι τῇ ἐλευθερώσει τοῦ Ἑθνους καὶ τῇ προσκλήσει τοῦ Ι. Καποδιστρίου ὡς Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος, ἡ εὐλαϊστὴς αὕτη ἐγένετο ἐπαισθητὴ, καὶ ἐξεδόθη ὑπ' αὐτοῦ ἐν Αἰγίνῃ, τῇ 30 Ἰουλίου 1828, τὸ εἶδος ψήφισμα ὑπ' ἀριθ. 3529, ἔχον ὡς ἐξῆς:

Ἀρθρ. α'. Τὰ πολεμικὰ καὶ ἐμπορικὰ πλοῖα τῆς Ἑλλάδος θέλουν φέρει εἰς τὸ ἐξῆς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν σημαίαν.

β'. Ἡ σημαία αὕτη εἶναι ἡ ὑφουμένη σήμερον εἰς μόνον τὰ πολεμικὰ πλοῖα.

γ'. Ἐκαστον τῶν ἐμπορικῶν πλοίων οἰοῦντι ποτε εἶδους καὶ οἰασθῆναι χωρητικότητος θέλει ὑψῶναι τὴν σημαίαν ταύτην καθ' ἣν ὦραν ἐφοδιασθῇ μετὰ τὸ ἀνήκον διπλωμα παρὰ τῆς Κυβερνήσεως κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ ὑπ' ἀριθ. 140 ἡ ψήφισματος περὶ ναυτιλίας, καὶ ἐκτοτε θέλει πλέει ὑπὸ τὴν σκέπην αὐτῆς.

δ'. Ἡ ἀνύψωσις ἐπὶ τοῦ ἀνήκοντος καταρτίου τοῦ συνήθους πολεμικοῦ σημείου (hamola) διακρίνει τὰ πολεμικὰ ἀπὸ τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα.

Εὐθὺς μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς Βασιλείας ἐξεδόθη τῇ 4 Ἀπριλίου 1833 Β. Δ. περὶ ναυτικῆς, πολεμικῆς καὶ ἐμπορικῆς σημαίας, κανονίσαντες λεπτομερέστερον τὰ περὶ αὐτῆς διὰ τῶν ἐξῆς ἄρθρων:

α'. Ἡ πολεμικὴ ναυτικὴ σημαία (l'enseigne) τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος σύγκειται κατὰ τὸ ἐπισυναπτόμενον σχέδιον ἀπὸ ὀριζοντίους ἰσοπλατεῖς ταινίας πέντε μὲν κυανᾶς καὶ τέσσαρας λευκάς, τοιοῦτοτρόπως ὥστε ἡ ἄνωθεν καὶ ἡ κάτωθεν γωνία νὰ ἦναι κυανᾶ, εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἄνωθεν γωνίαν νὰ ἦναι τὰ ἡμέτερα παράσημα τοῦ Κράτους, κατέχοντα ἐν τρίτον τοῦ μήκους τῆς σημαίας, καὶ ἐμπεριλαμβανόμενα ἀπὸ ἄνωθεν πρὸς τὰ κάτω τρεῖς ταινίας κυανᾶς καὶ δύο λευκάς.

β'. Ἡ ἐμπορικὴ σημαία ὁμοιάζει τῇ πολεμικῇ κατὰ τὰς ἐννέα ὀριζοντίους κυανᾶς καὶ λευκάς ταινίας, ἀλλὰ δὲν φέρει τὰ παράσημα τοῦ Κράτους.

Ἐκτοτε μέχρι τέλους τῆς βασιλείας τοῦ Ὁθωνος οὐδεμία μεταβολὴ εἰς τὴν σημαίαν ἐγένετο. Μόνον κανονιστικὰ τινὰ διατάγματα ἐξεδόθησαν δ' ἐννέα ὁδ. ω, 60, ἐννέα ὁδ. ιέρους Ἰλ. ζ, 174, ἐννέα κήρυκες ὁδ. ωντες Ἰλ. 6, 96. — Ἐννέα πάντ' ἔτα Ἰσιόδ. Θεογονία 801, ἐννέα νύκτας τε καὶ ἡμέρας, αὐτοῖσι 724.

θησαν, ὡς ἡ ὑπ' ἀριθ. 3658 διαταγὴ τῆς ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν Γραμματέως τῆς Ἐπικρατείας, τῇ 20 Ἀπριλίου 1841 πρὸς τὸ Ναυτικὸν Διευθυντήριον, δι' ἧς δίδονται λεπτομερεῖς ὁδηγαί περὶ σχηματισμοῦ καὶ συρραφῆς τῆς τε ἐθνικῆς σημαίας καὶ ὅλων ἐν γένει τῶν λοιπῶν ναυτικῶν παρασήμων καὶ σημάτων καὶ εἰσάγονται οὐσιώδεις τῆς τάξεως τύποι, καὶ τὸ Β. Δ. τῆς 28 Αὐγούστου 1858 περὶ κανονισμοῦ τῆς ἐμπορικῆς καὶ πολεμικῆς σημαίας καὶ τῆς χρήσεως τῶν διαφόρων διακριτικῶν καὶ ἀρχηγικῶν σημείων τοῦ Ναυτικοῦ.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν σημαίαν τοῦ στρατοῦ οὐδεμία ἐπὶ Ὁθωνος ἐπῆλθε μεταρρύθμισις οὐδὲ διάταγμα τι ἐξεδόθη, ἀλλ' ἔμεινεν ὡς ὠρίσθη ὑπὸ τῆς Διοικήσεως τῇ 1822, ἐκτὸς τῶν βασιλικῶν σημείων αἵτινες ἔφερον τὰ παράσημα τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῆς Βασιλείας.

Οὕτως εἶχον τὰ περὶ σημαίας ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ὁθωνος. Ἀμα ὅμως τῇ ἐπὶ τοῦ θρόνου ἀναρρήσει τοῦ βασιλέως Γεωργίου ἐξεδόθη τὴν 28 Δεκεμβρίου 1863 Β. Δ. ἐπιφέροντες μικράς τινὰς τροποποιήσεις εἰς τὴν σημαίαν διὰ τῶν ἐπομένων ἄρθρων.

α'. Τὸ σχῆμα καὶ ἡ ἀναλογία τῶν διαστάσεων τῆς Ἡμετέρας Βασιλικῆς σημαίας, τῶν σημείων τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ, τῶν ταγμάτων τοῦ πεζικοῦ μένει ὡς μέχρι τοῦδε.

β'. Ἡ Βασιλικὴ σημαία φέρει ἐκατέρωθεν κατὰ τὸ μέσον τοῦ Σταυροῦ τὰ ἐμβλήματα τοῦ Κράτους, καὶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἐν τοῖς ἐμβλήμασι σταυροῦ τὰ οἰκόσημα τῆς Ἡμετέρας Βασιλικῆς οἰκογενείας.

γ'. Αἱ σημαῖαι τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ καὶ τῶν φρουρίων φέρουσιν ἐκατέρωθεν κατὰ τὸ μέσον τοῦ σταυροῦ τὸ Βασιλικὸν στέμμα.

δ'. Αἱ σημαῖαι τῶν ταγμάτων τοῦ Πεζικοῦ φέρουσιν ἐκατέρωθεν κατὰ τὸ μέσον τοῦ σταυροῦ τὰ ἐμβλήματα τοῦ Κράτους.

Διὰ νεωτέρου Β. Δ. τῆς 9 Ἀπριλίου 1864 ἐτροποποιήθη ἡ σημαία τοῦ Πεζικοῦ διὰ τῆς ἐπομένης παραγράφου:

«Ἡ σημαία τῶν ταγμάτων τοῦ Πεζικοῦ εἶναι ἐκ κυανοῦ μεταξωτοῦ ὑφάσματος, φέροντος πέντε χρυσοὺς κροσσούς, καὶ εἰς τὸ μέσον σταυρὸν ἐκ λευκοῦ μεταξωτοῦ ὑφάσματος, εἰς δὲ τὸ κέντρον τοῦ σταυροῦ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀγίου Γεωργίου.»

Τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀγίου Γεωργίου πολλῶν ἐποχῶν καὶ Ἑθνῶν σημαῖαι φέρουσιν. Ἦτο δ' ὁ Ἅγιος Γεώργιος στρατιώτης τοῦ αὐτοκράτορος

1. Πῶς καὶ ποῖα ἦσαν τὰ οἰκόσημα ταῦτα εὐρίσκει τις ἐν τῷ ἀπὸ 26 Ἰανουαρίου 1833 Β. Δ.

2. Αὕτη εἶναι ἡ ἐν τοῖς Ἀνακτόροις ἀνεμουμένη σημαία, ἡ ὁποία ἡμεῖς μὲν δηλοῦν τὴν ἐν Πρωτεύουσῃ παρουσίαν τοῦ Βασιλέως, ὑπεσταλμένη δὲ τὸ ἔναντίον.

Περὶ τῶν βασιλικῶν οἰκοσήμων καὶ ἐμβλημάτων τοῦ Κράτους ἴδε Β. Δ. 9 Νοεμβρίου 1863.

Διοκλητιανοῦ καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἐμαρτύρησεν ὑπὲρ τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ἐπονομασθεὶς διὰ τοῦτο ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας τροπαιοῦχος μεγαλομάρτυς· παρίστησι δὲ τὸ ἰδανικὸν τοῦ ἀρχαίου ἡρώος Περσέως.

Δι' ἐτέρων δὲ παραγράφων τοῦ αὐτοῦ Β. Δ. ὡς καὶ διὰ τοῦ ἀπὸ 26 Σεπτεμβρίου 1867 κανονίζονται τὰ περὶ ἀκορτίου, σφαίρας, κορδωνίων, διαστάσεων, μέτρων κτλ., τὰ ὁποῖα δὲν ἀναφέρονται ὡς διαφεύγοντα τὰ ὅρια τῆς συντόμου ταύτης διατριβῆς.

Ἀξίαν πάσης προσοχῆς τὴν περὶ σημαίας μελέτην θεωροῦντες, εὐχόμεθα, ὡς ἐν ἀρχῇ εἵπομεν, ἵνα ἡ διατριβὴ ἡμῶν αὕτη γείνη ἀφορμὴ εἰς ἱκανότερας χεῖρας ἐκτενεστέραν καὶ τελειοτέραν τοῦ θέματος ἀνάπτυξιν καὶ μελέτην νὰ ἐπιχειρήσωσι.

Ἡμεῖς ἐπράξαμεν ἐφ' ὅσον ἡμῖν δύναμις ἦν, καὶ ὁ χρόνος ἐπέτρεπε.

ΕΜΜ. Α. ΜΑΡΙΝΗΣ.

Ἡ ἐπομένη διήγησις ἐσταχυολογήθη ἐκ τοῦ συγγράμματος τοῦ κ. Ἑρρίκου Στάνλεϋ, «Πῶς εὗρον τὸν Λιβηγκστὸν» ἐπιγραφομένου. Ὁ κ. Στάνλεϋ, κατ' ἐντολὴν καὶ δι' ἐξῆδων τοῦ διευθυντοῦ τῆς ἀμερικανικῆς ἐφημερίδος «Κήρυκος τῆς Νέας Ἰόρκης», ἀφ' οὗ ἀνῆλθε τὸν Νεῖλον καὶ ἐπεσκέσθη τὰ Ἱεροσόλυμα, τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὸν Καύκασον καὶ τὴν Περσίαν ἀφίχθη εἰς Ἰνδία, κατὰ τὸν Αὐγούστον τοῦ 1870. Τὴν 12 Ὀκτωβρίου δὲ ἀνεχώρησεν ἐκ Βομβάης καὶ τὴν 6 Ἰανουαρίου 1871 ἀφίχθη δι' ἀμερικανικοῦ ἀλιευτικοῦ πλοίου εἰς Ζαγγιῆδον, μίαν τῶν εὐφορύτερων νήσων τοῦ Ἰνδικοῦ Ὠκεανοῦ. Ἐνταῦθα δὲ διωργάνωσε τὴν διὰ τὴν Κεντρικὴν Ἀφρικὴν ἐκδρομὴν τοῦ πρὸς εὐρεσιν τοῦ διασημοῦ ἀγγλοῦ περιηγητοῦ, ἐν Ἀφρικῇ δὲ διέτριψεν ἀπὸ 23 Μαρτίου 1871 μέχρι τῆς 7 Μαΐου 1872. Ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 12 τῆς Ἑστίας ἐδημοσιεύθη μακρὰ διατριβὴ περὶ τῆς ἐφημερίδος «Κήρυκος τῆς Νέας Ἰόρκης», ἐν τῇ ἀριθ. δὲ 24 βιογραφία τοῦ Λιβηγκστὸν. Σ. τ. Δ.

ΠΑΡΑ ΤΩ ΛΙΒΙΓΚΣΤΩΝ

Τῇ 40 Νοεμβρίου 1871 εὐρισκόμεθα εἰς τριακοσίων περίπου ὑάρδων ἀπὸ τοῦ χωρίου Οὐζιζί· ἀπόστασιν· πανταχόθεν ἡμεῖς περικυκλωμένοι ὑπὸ ἐγγχωρίων, οἵτινες ἤρχοντο νὰ μᾶς εὐπροσδεχθῶσιν. Αἰφνης ἀκούω φωνήν:

— Καλὴν ἡμέραν, κύριε!

Ἐκπλαγείς διὰ τὸν χαριετισμὸν τοῦτον, ἐξήτησα νὰ εὗρω τὸν ἐξαγαγόντα αὐτὸν ἐκ τοῦ στόματός του, καὶ εἶδον πλησίον μου ἄνθρωπον μαῦρον ἀλλ' εὐθυμον καὶ ζωηρόν· ἔφερε μικρὸν ὑποκάμισον λευκόν, ἡ δὲ γνωφώδης αὐτοῦ κεφαλὴ ἦτο κεκοσμημένη διὰ λευκοῦ ἀμερικανικοῦ πανίου. Παρατηρήσας καλῶς αὐτὸν τὸν ἡρώτησαι:

— Ποῖος εἶσαι;

— Εἶμαι ὁ Σούσης, ὁ ὑπηρέτης τοῦ Διδάκτορος Λιβιγκστὸν, ἀπεκρίθη μειδίων!

— Πῶς! ἔνταῦθα λοιπὸν εὐρίσκειται ὁ Διδάκτωρ Λιβιγκστὸν;

1. Περὶ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου ἴδε μελέτην τοῦ κ. Ν. Γ. Παλίου ἐν τῇ Ἀττικῇ Ἡμερῶν τοῦ Εἰρ. Ἀσπασίου ἔτους 1872.

2. Ἴδε ταῦτα ἐν τῇ Στρατιωτικῇ Θεσμολογίᾳ τοῦ κ. Ἀγαθωνος Βουγιούκα τόμ. α', σελ. 404—405, τ. γ', σ. 279 καὶ τ. δ', σ. 99—100.

— Μάλιστα, κύριε.

— Εἰς αὐτὸ τὸ χωρίον;

— Μάλιστα, κύριε.

— Εἶσαι βέβαιος;

— Βεβαίως, κύριε. Πρὸ τινων στιγμῶν ἤμην μετ' αὐτοῦ.

— Τρέξτε ἀμέσως καὶ εἰπὲ πρὸς τὸν Διδάκτορα ὅτι μετ' οὐ πολὺ ἔρχομαι.

— Πολὺ καλὰ, κύριε. Καὶ ἀνεχώρησεν ὡς παρὰ φωνῶν.

Ἦδη εὐρισκόμεθα κατὰ διακοσίας περίπου ὑάρδας μακρὰν τοῦ χωρίου, τὰ δὲ πλήθη ἐγένοντο πυκνότερα καὶ ἐκώλυον τὴν πορείαν ἡμῶν.

Μετ' ὀλίγον ὁ Σούσης ἐπιστρέψας ἡρώτα τὸ ὄνομά μου· εἶχε γνωστοποιήσει πρὸς τὸν Διδάκτορα τὴν ἔλευσίν μου, ἀλλ' ὁ Διδάκτωρ ἐκπλαγείς δὲν ἐπίστευεν αὐτόν· ὅτε δὲ ἡρώτησε τὸ ὄνομά μου, ὁ Σούσης δὲν ἐγνώριζε τί νὰ εἴπῃ πρὸς αὐτόν· ἤρχετο λοιπὸν δορυκαίως ὅπως μάθῃ τὸ ὄνομά μου.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Σούσης ὁ Διδάκτωρ ἐπληροφορήθη ὑπὸ ἄλλων ὅτι πράγματι λευκὸς ἄνθρωπος ἤρχετο εἰς Οὐζιζί· οἱ Ἀραβες προὔχοντες τοῦ Οὐζιζί μαθόντες τοῦτο συνήχθησαν πάντες πρὸ τῆς οἰκίας τοῦ Διδάκτορος· ἦσαν δ' οὗτοι ὁ Μωχαμέτ μπὲν Σαλῆς, ὁ Σαῦδ μπὲν Μαζῆδ, ὁ Ἀβῆδ μπὲν Σουλεϊμάν, ὁ Μωχαμέτ μπὲν Γαρήβ καὶ ἄλλοι πολλοί· ὁ Διδάκτωρ ἰδὼν αὐτοὺς ἐξῆλθε τῆς βεράνδας του, ὅπως ἐρωτήσῃ τὸ αἶτιον καὶ περιεβλεπὴν τὴν ἀφίξίν μου.

Ἐν τῷ μεταξύ τὸ κιορδάνιον ἡμῶν ἐσταμάτησε· διασχίσας τὰς τάξεις τῶν ἀνθρώπων μου ἔφθασα πρὸ τῶν Ἀράβων, οἵτινες ἰστάμενοι ἐσχημάτιζον ἡμικύκλιον, εἰς τὸ μέσον τοῦ οὗοῦ εὐρίσκειτο ὁ λευκὸς ἄνθρωπος. Προχωρήσας κατὰ δύο ἢ τρεῖς βήματα, εἶδον τὸν Διδάκτορα· ἦτο ὡχρὸς· ἐφαίνετο λίαν κεκοπιακῶς· εἶχε γενειάδα φαίαν· ἔφερε πῖλον κυανόν περιβεβλημένον χρυσὴν ταινίαν ἐφοαρμένην, ἐπενδύτην με ἐρυθρὰς χειρίδας καὶ ζεύγος φαίων περισκελίδων ἐκ βάρβακος. Ἐπεθύμουν νὰ τρέξω πρὸς αὐτόν· δὲν ἐτόλμων ὅμως νὰ πράξω τοῦτο ἐνώπιον τοσούτου πλήθους· ἐπεθύμουν νὰ δράμω εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτοῦ· ἀλλ' ἦτο Ἀγγλος, καὶ ἠγνόουν τίνι τρόπῳ ἤθελε μ' εὐπροσδεχθῇ εἰς τοιαύτην εὐρεθεὶς θέσιν ἐσκέφθη καλλίτερον νὰ πράξω ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἡ δειλία ἢ ἡ ἀλαζωνεία ἤθελον μοὶ ὑπαγορεύσει· προσχώρησα λοιπὸν πρὸς αὐτόν, ἀπεκάλυψα τὴν κεφαλὴν καὶ εἶπον:

— Εἰσθε ὁ Διδάκτωρ Λιβιγκστὸν, ὡς ὑποθέτω;

— ΝΑΙ, ἀπήντησε μετὰ μειδιάματος, ὑψώσας τὸν πῖλόν του βραδέως.

Καλύψαντες ἀμφότεροι τὴν κεφαλὴν δεξιούμεθα ἀλλήλους, μεθ' ὃ λέγω:

— Εὐχαριστῶ τὸν Θεόν, Διδάκτωρ, ὅτι Οὐ-

τος μοὶ ἐπέτρεψε νὰ σὰς ἴδω.

έντομα τῆς νυκτός, τὰ ὅποια ἔψαλλον ἐν χορῷ. Ὁραὶ παρήλθον· καὶ εἰσέτι ἐκαθήμεθα ἀναλογιζόμενοι τὰ ἐνδοξα συμβάντα τῆς ἡμέρας ταύτης, ὅτε ἐνεθυμήθην ὅτι ὁ Διδάκτωρ δὲν εἶχεν ἀναγνώσει εἰσέτι τὰς ἐπιστολάς αὐτοῦ. "Ὅθεν ἐγερθεὶς εἶπον :

— Διδάκτωρ, καλλίτερον εἶνε διὰ σὲ ν' ἀναγνώσῃς τὰς ἐπιστολάς σου· δὲν δύναμαι λοιπὸν νὰ σ' ἐπασχολήσω ἐπὶ πλέον.

— Ναί, μοὶ εἶπεν, εἶνε ἀργά· πηγαίνω λοιπὸν ν' ἀναγνώσω τὰς ἐπιστολάς τῶν φίλων μου! Καλὴν νύκτα καὶ ὁ Θεὸς εἴη μετὰ σοῦ!

— Καλὴν νύκτα, ἀγαπητὲ Διδάκτωρ.

* * *

Ἐξύπνησα τὴν ἐπαύριον λίαν ἐνωρίς. Ὁ θάλαμος, ἐν ᾧ εὐρισκόμην, μοὶ ἐφαίνετο παρὰ-δόξος· καθότι ἀνοίξας αἰωνιδίως τοὺς ὀρθαλμούς μου παρετήρησα ὅτι εὐρισκόμην ἐντὸς θαλάμου καὶ οὐχὶ ἐντὸς τῆς σκηνῆς μου! . . . Ἄ! ναί! Ἐνεθυμήθην ὅτι εὐρον τὸν Λιβηγστὸν καὶ ὅτι εὐρισκόμην ἐν τῇ οἰκίᾳ του. Εἰσέτι δὲν ἐπίστευον τοῦτο· ἐπεθύμουν ν' ἀκούσω τὴν φωνὴν τοῦ ἀνθρώπου τούτου, ὅπως βεβαιωθῶ περὶ τῆς πραγματικότητος τῶν χθεσινῶν σκηνῶν· οὐδὲν ὅμως ἤκουον ἢ τὸν μονότονον βρυχηθμὸν τῶν κυμάτων τῆς Λίμνης Ταγκανύκας.

Ἦμην ἡσύχως ἐξηπλωμένος ἐπὶ τῆς κλίνης μου· φύλλα φοίνικος ἀντὶ πτίλων μοὶ ἐκρησίουσαν ὡς στρώμα· τρίχες δὲ ἵππου καὶ τὸ δέρμα τῆς ἄρκτου, ὅπερ ἔφερον μετ' ἐμοῦ, ἐκάλυπτον τὸ σῶμά μου ἀντὶ λινοῦ ἐφαπλώματος· ἐν ταιαύτῃ εὐρισκόμενος καταστάσει ἤρχισα νὰ ἐξετάζω ἑμαυτὸν καὶ ν' ἀναλύω κατὰ νοῦν τὴν θέσιν μου.

— Διατί ἐστάλην εἰς τὸ μέρος τοῦτο;

— Ὅπως εὖρον τὸν Λιβηγστὸν.

— Εὖρες αὐτόν;

— Βέβαια· δὲν εὐρίσκομαι ἐν τῇ οἰκίᾳ του; εἰς ποῖον ἀνήκει ὁ μαγνήτης ἐκεῖνος, ὅστις κρέμαται στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ πασσάλου ἐκεῖνου; τίνας ἐνδύματα, τίνας ὑποδήματα εἶνε αὐτά; τίς ἀναγινώσκει αὐτάς τὰς ἐφημερίδας, αὐτάς τὰς «Σαββατιαίας Ἐπιθεωρήσεις», αὐτὰ τὰ φύλλα τοῦ «Punch», τὰ ὅποια κεῖνται ἐσπαρμένα κατὰ γῆς;

— Καλὰ! τί μέλλεις νὰ πράξῃς τώρα;

— Θέλω εἰπεῖν πρὸς αὐτὴν σήμερον ποῖος μ' ἐπεμψεν ἐνταῦθα καὶ διὰ ποῖαν αἰτίαν· μεθ' ὃ θέλω ζητήσῃ παρ' αὐτοῦ νὰ γράψῃ ἐπιστολὴν πρὸς τὸν κ. Bennett καὶ δώσῃ αὐτῷ ὅσας δύναται εἰδήσεις περὶ τῶν ἀνακαλύψεων αὐτοῦ· ἀρκεῖ ὅτι εὐρον αὐτόν· ἢ ἐπιτυχία τῆς ἐπιχειρήσεως εἶνε ἐντελής· θέλει ὅμως εἶσθαι ἐντελεστέρα, ἂν μοὶ δώσῃ ἐπιστολάς διὰ τὸν κ. Bennett, ὡς καὶ γραπτὴν ὁμολογίαν ὅτι με εἶδεν.

— Πιστεύεις ὅτι θὰ πράξῃ τοῦτο;

— Διατί ὄχι; ἤλθον ἐνταῦθα πρὸς χάριν του·

δὲν ἔχει ἐμπορεύματα· ἐγὼ ἔχω· δὲν ἔχει ἀνθρώπους· ἐγὼ ἔχω· ἀφοῦ φέρωμαι πρὸς αὐτὸν φιλικῶς, ἀναμφιβόλως καὶ αὐτὸς θέλει προσενεχθῇ φιλικῶς πρὸς ἐμέ!

Ἐγερθεὶς τῆς κλίνης ἐνεδύθην ἡσύχως, σκοπὸν ἔχων νὰ περιπατήσω ὀλίγον ἐπὶ τῆς ὄχθης τῆς Λίμνης Ταγκανύκας πρὶν ἢ ἐξυπνήσῃ ὁ Διδάκτωρ· ἤνοιξα τὴν θύραν, ἥτις παρήγαγε κρότον τρομερὸν, καὶ ἐξῆλθον ἐπὶ τῆς βεράνδας.

— Καλὴν ἡμέραν, κύριε Στάνλεϋ, μοὶ εἶπεν ὁ Διδάκτωρ· εὐχαριστοῦμαι βλέπων σε ἐν ὑγείᾳ· ἐλπίζω ὅτι ἐκοιμήθης καλὰ· ἡγέρθην ἀργὰ τῆς κλίνης μου, καθότι ἀνεγίνωσκον τὰς ἐπιστολάς σου· μοὶ ἔφερες εἰδήσεις καλὰς καὶ κακὰς· ἀλλὰ, κάθησε πλησίον μου, παρκαλῶ. — Καὶ ἔκαμε θέσιν δι' ἐμέ πλησίον του. — Ναί, πολλοὶ τῶν φίλων μου ἀπέθανον· ὁ μεγαλύτερός μου υἱὸς ἔπαθε δυστύχημά τι θλιβερόν, δηλαδή ὁ υἱὸς μου Θωμᾶς· ὁ δεύτερος υἱός μου Ὁσβάλδος σπουδάζει τὴν ἱατρικὴν καὶ εἶνε καλὰ· ἡ μεγαλύτερα θυγάτηρ μου Ἀγνή διασκεδάζει ἐντὸς τοῦ ἀκατίου μετὰ τῆς οἰκογενείας Young· ὡσαύτως καὶ ὁ Σίρ Ῥοδερίκος εἶνε καλὰ καὶ μοὶ διδίδει ἐλπίδας ὅτι μετ' οὐ πολὺ θέλει με εἶδῃ· μοὶ ἔφερες τόσα πολλὰ νέα, σ' εὐχαριστῶ.

— Διδάκτωρ, πιθανὸν νὰ ἐξεπλάγῃς διὰ τὴν ἐνταῦθα ἔλευσίν μου· ἀγνοεῖς ἴσως τὸ αἷτιον αὐτῆς;

— Τῷ ὄντι, ὅταν ἤκουσα τοῦτο παρὰ τῶν Ἀράβων, ἐξεπλάγην. Κατὰ πρῶτον σ' ἐνόμισα ἀπεσταλμένον παρὰ τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως εἰς τὴν θέσιν τοῦ ὑπολοχαγοῦ Le Saint, ὁ ὅποιος ἀπέθανεν εἰς ὀλίγον ἀπὸ τοῦ Κονδοκόρου μυλίων ἀπόστασιν· ἤκουσα ὅτι ἔφερες μετὰ σοῦ λέμβους, πολλοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐμπορεύματα· τοῦτο μ' ἔκαμε νὰ πιστεύσω ὅτι εἶσαι Γάλλος· τις ἀξιωματικὸς, μεχρὶς τοῦ εἶδον τὴν Ἀμερικανικὴν σημαίαν· καὶ—σοὶ λέγω τὴν πᾶσαν ἀλήθειαν—ἡ εὐχαριστήθη τὰ μέγιστα ὅτι δὲν ἦσο Γάλλος, ἀλλ' Ἀμερικανός· καθότι ἂν ὁ ἄνθρωπος, τοῦ ὁποίου τὴν ἔλευσιν μοὶ ἐγνωστοποίησαν, ἦτο Γάλλος καὶ δὲν ἐγνώριζε τὴν Ἀγγλικὴν, ἀμφότεροι ἠθέλωμεν κάμει μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς Οὐζιζί! φαντάσθητι δύο λευκοὺς μὴ ἐννοοῦντας ἀλλήλους καὶ ἐν τῷ μέσῳ μάλιστα αὐτῶν τῶν μαύρων εὐρισκομένους! Δὲν ἠθέλησα νὰ σ' ἐρωτήσω περὶ τούτου χθές, καθότι δὲν ἐνδιέφερε.

— Καλὰ, εἶπον μετὰ μεριδιάματος, χαίρω ὅτι εἶμαι Ἀμερικανός καὶ οὐχὶ Γάλλος, ἀφοῦ καὶ σὺ ἐπιθυμῇς τοῦτο· χαίρω ὅτι δυνάμεθα νὰ συνδιαλεγώμεθα καὶ νὰ ἐννοώμεν ἀλλήλους ἐντελῶς ἄνευ διερμηνέως. Ἀλλ' ἄκουσον, Διδάκτωρ, τὸ πάντων σπουδαιότερον· μὴ ἐκπλαγῇς ποσῶς ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τούτῳ· μὴ θαυμάσῃς ὅταν σοὶ εἴπω ὅτι ἤλθον ἐνταῦθα πρὸς ἀναζήτησιν—ΣΟΥ!

— Πρὸς ἀναζήτησιν ἐμοῦ;

— Ναί.

— Πῶς;

— Καλὰ! ἤκουσές ποτε περὶ τοῦ «Κήρυκος τῆς Νέας Ὑόρκης»;

— Ἐ, ποῖος δὲν γνωρίζει τὴν ἐφημερίδα ταύτην;

— Ἐν ἀγνοίᾳ καὶ ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ πατρὸς του, ὁ κ. James Gordon Bennett, υἱὸς τοῦ κ. James Gordon Bennett, ἰδιοκτήτου τοῦ «Κήρυκος τῆς Νέας Ὑόρκης», μ' ἐπεφόρτισε νὰ σὲ εὖρω—νὰ λάβω ὅσας ἐπιθυμῇς νὰ δώσῃς εἰδήσεις περὶ τῶν ἀνακαλύψεων σου—καὶ νὰ σὲ βοηθήσω μάλιστα, ἂν δύναμαι, πρὸς ἀποπεράτωσιν τῆς ἐπιχειρήσεώς σου.

— Ὁ νέος κ. Bennett σ' ἐπεφόρτισε ν' ἔλθῃς πρὸς ἀναζήτησιν ἐμοῦ, νὰ μ' εὕρῃς καὶ νὰ με βοηθήσῃς; Ὑμεῖς Ἀμερικανοὶ νὰ σκέπτεσθε τοσοῦτον περὶ ἐμοῦ; τοῦτο μοὶ προξενεῖ ἐντύπωσιν! μὲ κάμνει ν' ἀλαζωνεύωμαι! καὶ ἤλθες μάλιστα εἰς καλὴν περίστασιν· καθότι ἤρχισα νὰ σκέπτομαι ὅτι πρέπει νὰ καταφύγω εἰς τὸ μέτρον νὰ ἐπαιτήσω παρὰ τῶν Ἀράβων· καὶ αὐτοὶ στεροῦνται ὑφασμάτων, καὶ ὀλίγον ποσὸν ὑαλίνων κόκκων ὑπάρχει εἰς Οὐζιζί! ἐκεῖνος ὁ ἄρχιεὺς Σερῆρ μὲ κατελήστευσεν· ἄχ! πόσον ἐπεθύμουν νὰ εὐχαριστήσω μὲ αὐτὰ μου τὰ χεῖλη τὸν κ. Bennett! πόσον ἐπεθύμουν νὰ σοὶ ἐκφράσω διὰ περισσοτέρων καὶ καταλληλοτέρων λέξεων τὰς πρὸς τὸν κύριον τοῦτον εὐχαριστίας μου· πόσον ἐπεθύμουν δι' ἔργων νὰ σοὶ δεῖξω μέχρι τίνας μὲ συγκινεῖ ἡ μεγαλόδωρος αὕτη ὑπὲρ ἐμοῦ πράξις του!

— Τώρα, Διδάκτωρ, σοὶ διηγήθην τὸ αἷτιον τῆς ἐνταῦθα ἐλεύσεώς μου· ἄς προγευματίσωμεν, ὁ Φεράζης θὰ μᾶς φέρῃ τὸ πρόγευμα· πιστεύω ὅτι ἔχεις ὄρεξιν.

— Ναί, καθότι οἱ λόγοι σου μεγάλως μ' ἡδύνασαν! Ἡ Χαλιμᾶ εἶνε ἡ μάγειρός μου, οὐδέποτε ὅμως δύναται νὰ κάμῃ διακρίσιν μεταξὺ τοῦ τείνου καὶ τοῦ καφέ.

Ὁ μάγειρός μου Φεράζης εἶχεν ἐτοιμον τὸ πρόγευμα, ὡς πάντοτε, συνιστάμενον ἐκ καλοῦ τείνου καὶ ἐνὸς πινακίου πλήρους πλῆκούντων, τοὺς ὁποίους ὁ Διδάκτωρ ὠνόμαζε «dampers»· ὅσον τὸ κατ' ἐμέ οὐδόλως ἐνοστιμεύομεν αὐτόν· τοὺς, ἀλλ' ἦσαν κατὰλληλοι διὰ τὸν Διδάκτορα, τοὺς, ἀλλ' ἦσαν αὐτοῦ τοὺς ὀδόντας ὅστις εἶχεν ἀπωλέσει ὅλους αὐτοῦ τοὺς ὀδόντας ἀπὸ τὴν σκληρὰν τροφὴν τῆς Λούνδας, κατὰ τὴν διάβασιν τῆς ὁποίας οὐδὲν ἄλλο ἔτρωγεν ἢ πρασίνοισι στάχεις ἰνδικοῦ σίτου· κρέας δὲν ὑπῆρσιν ἐν τῇ γῶρᾳ ἐκεῖνῃ· ἢ δὲ δύναμις τὴν δόξαν κατέβαλλε πρὸς μάσησιν τῶν στάχων αὐτῶν εἶχε καταστρέψει τοὺς ὀδόντας αὐτοῦ.

Ὁ Διδάκτωρ μοὶ ἔλεγεν ὅτι με ἐξέλαθεν ὡς ἄνθρωπον πολυτελῆ καὶ πλούσιον, ὅταν εἶδεν ἐπὶ τῶν ὤμων ἐνὸς τῶν ἀνθρώπων μου τὸ λουτρόν

μου· σήμερον ὅμως ἤρχισε νὰ με νομίζῃ πολυτελέστερον καὶ πλουσιώτερον, ὅταν εἶδε τὰ μαχαίρια καὶ περόνιά μου, τὰ πινάκια, τὰ ποτήρια, τὰ ὑποκύπελλα. τὰ ἀργυρᾶ κοχλιάρια καὶ τὰ τελοκύπελλα, τὰ ὅποια ἦσαν πρὸς τούτοις ἐξ ἀργύρου· πάντα ταῦτα ἡκτινοβόλουν ὑπὸ τῆς καθαριότητος· ἐτέθησαν κατὰ τάξιν ἐπὶ πλουσίου περσικοῦ τάπητος· ὁ Διδάκτωρ ἐθαύμαζε βλέπων τὴν πολυτελῆ ταύτην τράπεζαν, τὰ ὥραια ταῦτα ἀργυρᾶ σκεύη, ἐξεπλήττετο δὲ παρατηρῶν τὴν προθυμίαν μετὰ τῆς ὁποίας ὑπηρετοῦμεν ὑπὸ τῶν κιτρίνων καὶ μελανῶν Ἑρμῶν μου.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐν Οὐζιζί βίου ἡμῶν. Διῆλθον πολλάκις ἀνὰ μέσον πεδίων μάχης, ἐγενόμην μάρτυς ἐμφυλίων πολέμων, ἐπαναστάσεων, πολιτικῶν ταραχῶν καὶ σφαγῶν· πολλάκις ἔστην πλησίον καταδεδεικασμένων φονέων, ὅπως παρατηρήσω καλῶς τὴν τελευταίαν ἀγωνίαν καὶ τοὺς ὑστάτους αὐτῶν στεναγμούς· οὐδὲν ὅμως τούτων με συνεκίνησε τοσοῦτον ὅσον αἱ θλίψεις καὶ τὰ δεινὰ τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ· αἱ στερήσεις, τὰ παντοῖα δυστυχήματα τὰ ὅποια μοὶ διηγείτο ἐνεποίησαν πράγματι βαθεῖαν εἰς τὸν νοῦν μου ἐντύπωσιν. Ἐνετάλην ν' ἀνέρω τὸν Λιβηγστὸν κατὰ τὰ μέσα τοῦ μηνὸς Ὀκτωβρίου τοῦ ἔτους 1869· ὁ κ. Bennett εἶχεν ἔτοιμα τὰ χρήματα καὶ ἐγὼ ἤμην ἔτοιμος διὰ τὸ ταξίδιον. Ἀναχωρήσας ἐκ Παρισίων δὲν προσχώρησα κατ' εὐθείαν εἰς τὸν κύριον σκοπὸν τῆς περιηγήσεως, ὅστις ἦτο ἡ ἀναζήτησις τοῦ πεπλανημένου Διδάκτορος· πρὶν ἢ προχωρήσω εἰς τὴν ἐκτέλεσιν αὐτοῦ, εἶχον πολλὰς ὑποθέσεις νὰ τελειώσω, πρὸς τούτοις δὲ πολλὰς χιλιάδας μυλίων νὰ διατρέξω. Ὑπόθεσον ὅτι ἐπορευόμην κατ' εὐθείαν ἀπὸ Παρισίων εἰς Ζαγγιῶν· μετὰ ἑπτὰ ἴσως ἢ ὀκτὼ μῆνας θὰ εὐρισκόμην εἰς Οὐζιζί! ἐν ταιαύτῃ ὅμως περιπτώσει δὲν θὰ εὐρίσκον εἰς τὸ μέρος τοῦτο τὸν Λιβηγστὸν· καθότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκεῖνην ὁ Διδάκτωρ ἦτο εἰς τὸν ποταμὸν Λουαλάβα· ἤθελον λοιπὸν ἀναγκασθῇ νὰ διέλθω τὰ ἀρχαῖα δάση τῆς Μαυρουέμας ἀναζητῶν τὰ ἴχνη του, καὶ νὰ ὀδεύσω ἑκατοντάδας μυλίων ἐπὶ τῶν σκολιῶν ὄχθων τοῦ ποταμοῦ Λουαλάβα. Καθ' ἣν ὅμως ἐποχὴν ἐγὼ, ἀνελθὼν τὸν Νεῖλον καὶ ἐπιστρέψας εἰς Ἱεροσόλυμα περιηγούμεν τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν Νότιον Ῥωσίαν, τὸν Καύκασον καὶ τὴν Περσίαν, ὁ Λιβηγστὸν ἡσχολεῖτο εἰς ἐπωφελεῖς ἀνακαλύψεις πρὸς δυσμὰς τῆς Λίμνης Ταγκανύκας. Πρὸς τούτοις ἀνάγκη νὰ παρατηρήσῃς, ἀναγνώστα, ὅτι ἐφοῦσα εἰς Οὐγγουανμεβε περὶ τὰ τέλη τοῦ μηνὸς Ἰουνίου καὶ ὅτι ἐνεκα πολέμου ἔμεινα πρεῖς περίπου μῆνας εἰς τὸ μέρος τοῦτο διάγων βίον ὀχληρὸν, κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ὁποίου, ἐνῶ ἐγὼ παρεκωλύομαι ὑπὸ τοσοῦτων συμβάντων, ὁ Λιβηγστὸν ἐπανήρχετο εἰς Οὐ-

ζιζι κατά τον αὐτὸν μῆνα Ἰούνιον ἐφθασε δὲ εἰς Οὐζιζι τὸν Ὀκτώβριον. Τὸν δὲ Σεπτέμβριον ἀπαλλοχθεῖς τῆς ἀφορήτου εἰρκτῆς, μετὰ μεγάλῃς ταχύτητος προεχώρησα νοτίως εἰς Οὐκονόγγο, μετὰ ταῦτα δυτικῶς εἰς Οὐκαουένδην, ὑστερον βορείως εἰς Οὐβίνζαν καὶ τέλος πρὸς δυσμὰς εἰς Οὐζιζι, τρεῖς μόνον ἑβδομάδας μετὰ τὴν ἀφίξιν τοῦ Διδάκτορος εἰς τὸ μέρος τοῦτο· εὖρον δὲ αὐτὸν ἀναπαύμενον ὑπὸ τὴν βεράνδαν τοῦ οἴκου τοῦ ἔχοντα τὸ πρόσωπον ἐστραμμένον πρὸς ἀνατολὰς, ἥτοι πρὸς τὴν διεύθυνσιν ἀπὸ τῆς ὁποίας ἤρχόμην. Ἄν ἀνεχώρουν κατ' εὐθεῖαν ἐκ Παρισίων πρὸς ἀναζήτησιν αὐτοῦ, ἤθελον ἀπωλέσει αὐτόν· ἂν προσχώρουν εἰς Οὐζιζι κατ' εὐθεῖαν ἐξ Οὐκονουεμβέ, πάλιν ἤθελον ἀπωλέσει αὐτόν.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΜΕΤΑΛΛΩΝ

Ο ΣΙΔΗΡΟΣ

Ἑράνισμα ὑπό***

Ὁ σίδηρος εἶναι τὸ χρησιμώτατον, ἀλλ' ἅμα καὶ τὸ ἀφρονώτατον τῶν ἐν τῇ γῇ μετάλλων. Ἡ χρῆσις δ' αὐτοῦ ἐπεκτείνεται γενικῶς ἐπὶ παντοίων καὶ πανπληθῶν ἀντικειμένων, ἀπὸ τοῦ ἀπλοῦ μαχαίριδιου, τοῦ ἀντὶ πενταλέπτου τιμωμένου, ἀπὸ τῆς βελόνης καὶ τῆς μεταλλικῆς γραφίδος, μέχρι τῶν ῥάβδων τῶν σιδηροδρόμων.

Ὁ σίδηρος ἦν γνωστὸς ἀπὸ τῶν παναρχαιοτάτων χρόνων. Διάσημος αἰγυπτιακὸς, ὁ ἀκαδημαϊκὸς Chabas, γράφει περὶ τούτου τὰ ἐξῆς ἐν τῇ Μελέτῃ αὐτοῦ περὶ τῆς ἱστορικῆς ἀρχαιότητος·

«Ὁ σίδηρος ἦν ἀείποτε γνωστὸς παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις, καὶ πρὸ αὐτῶν ἔτι τῶν ἱστορικῶν χρόνων. Ἀπὸ τετρακιςχιλίων πρὸ Χριστοῦ ἔτῶν ἐγίνωσκον νὰ μεταχειρίζονται αὐτὸν εἰς πάσας τὰς περιστάσεις, καθ' ἃς καὶ νῦν ποιούμεθα χρῆσιν αὐτοῦ, οὐδὲ τῶν φαρμακευτικῶν σκευασμῶν ἐξαιρουμένων.»

Ἀλλὰ καὶ δὲ σημεῖοι τὰκόλουθα·

«Ἡ Γένεσις ἀναφέρει τὴν εὐρεσιν τοῦ μετάλλου τούτου εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ πατριαρχῶν. . . Ἐπὶ Ὁμήρου ἡ χρῆσις τοῦ σιδήρου ἦν πάγκοινος· ἐγίνωσκον δὲ καὶ νὰ βάπτωσιν αὐτὸν, ὅπως τὸν μεταποιῶσιν εἰς χάλυβα. . . Ἐν τοῖς ἔρειπίοις τῆς Νινευι, κατασκαφείσης πρὸ 2483 ἔτῶν, ὁ κ. Α. Πλάς ἀνεκάλυψε σωρείαν σιδηρῶν ἐργαλείων, βάρους ἐκατοντακιςχιλίων χιλιogramμων περίπου ἦσαν δὲ ταῦτα ἀλύσεις, ἄγκιστρα, ἀξίναι, ἀρπάγαι, ὀνύα, κλ.»

Ἐτερός τις συγγραφεὺς ἀναφέρει ὅτι ἐν ἀρχαίοις τάφοις καὶ μνημείοις ἀνεκαλύφθησαν ἀπεικονίσεις κρεωπώλων, ἀκονιζόντων, κατὰ τρόπον σχεδὸν ὅμοιον τῷ παρὰ τοῖς καθ' ἡμᾶς κρεωπώλαις ἐν χρήσει, τὰς μυχαίρας αὐτῶν εἰς στρογγύλα σιδηρὰ ἐργαλεῖα. Τὰ τοιαῦτα ἐρ-

γαλεῖα εἰσὶ κεχρωματισμένα κυανῷ χρώματι, ὑπερ ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἐσήμαινε τὸν σίδηρον ἢ τὸν χάλυβα, ὡς ἀφ' ἐτέρου τὸ ἐρυθρὸν χρῶμα ἐνέφανε τὸν ὀρείχαλκον. Χρῆσιν τοῦ σιδήρου ἐποιούντο καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἀραβες ἐν τοῖς προϊστορικοῖς χρόνοις. Ἐν ἀρχαίοις σκανδιναυκοῖς τάφοις ἐν Δανίᾳ εὐρέθησαν ξίφη καὶ μάχαιραι, ὧν ἡ λεπίς ἦν χρυσῇ ἢ χαλκῇ, ἡ δ' ἀκικὴ χαλυβδίνη· ἐξάγεται δ' ἐκ τῆς τοιαύτης χρήσεως τῶν μετάλλων, ὅτι οἱ τάφοι ἐκεῖνοι ἀνέρχονται εἰς ἀπωτάτην ἀρχαιότητα.»

Ἐν τῇ Γένεσι (Δ', 22) ἀναφέρεται ὅτι ὁ Θόβελ, ἀπόγονος τοῦ Κάιν, 24 ἑκατονταετηρίδας πρὸ Χριστοῦ ζήσας, κατὰ τὴν βιβλικὴν χρονολογίαν, «ἦν σφυροκόπος καὶ χαλκεὺς χαλκοῦ καὶ σιδήρου.»

Πολλὰ καὶ τῆς Ἰλιάδος (τὴν δὲ πολιορκίαν τῆς Τροίας οἱ πλεῖστοι ἀνάγουσιν εἰς τὴν IB' π. Χ. ἑκατονταετηρίδα), ὁ Ὀμηρος μνημονεύει τοῦ σιδήρου.

Ὁ βῶλος σιδήρου, ὃν ὁ Ἀχιλλεὺς προσφέρει ὡς βραβεῖον εἰς τοὺς ἐπὶ τῇ ταφῇ τοῦ Πατρόκλου ἀγῶνας, καλεῖται βῶλος αὐτοχόωνος, ἵσως δὲ διὰ τούτου ἐννοεῖται σίδηρος μετεωρικός. Ἐκτὸς τούτου ὡς βραβεῖον τόξου τίθησιν ἰδερτα σίδηρον διὰ τὴν ἀκικὴν τῶν βελῶν.

Ἐκ τῷ Κ τῆς Ἰλιάδος ὁ Δόλων, αἰχμαλωτευθεὶς ὑπὸ τοῦ Διομήδους προσφέρει αὐτῷ λύτρα ἀφρονον ποσότητα χαλκοῦ, χρυσοῦ καὶ σιδήρου μετὰ τέχνης ἐργασμένων.

Ἐν τῷ Λ, ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς πανοπλίας τοῦ Ἀγαμέμνονος γίνεται μνεία κυανοῦ χάλυδος.

Ἐν τῷ Ξ, ἀναφέρονται αἱ σιδηραὶ πέδιλοι, δι' ὧν ὁ Ζεὺς προσέδεσε τὴν Ἥραν ἐν τῷ οὐρανῷ.

Τέλος, ὅπως ἀποφύγωμεν τὴν πληθὺν τῶν παραπεμπῶν, καταλήγομεν τὴν βραχυτάτην ταύτην σημείωσιν περὶ τοῦ σιδήρου παρὰ τοῖς ἀρχαίοις διὰ τοῦ ἐξῆς ἀποσπάσματος ἐκ τοῦ σπουδαϊστάτου συγγράμματος τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ κ. Ροσινιδλ *Περὶ τῶν μετάλλων κατὰ τὴν ἀρχαιότητα*· τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο διαλαμβάνει περὶ τῶν μεταλλευτῶν ἡμιθέων καὶ τῆς ἐκάστου εἰδικότητος.

«Οἱ Δάκτυλοι εἰσὶν οἱ πρῶτοι ἐργασάμενοι τὰ μέταλλα· οἱ Κάβειροι εὖρον τὴν χώνευσιν αὐτῶν· οἱ Κορύβαντες ἐχάλκεον ὅπλα καὶ γεωργικὰ ἐργαλεῖα, οἱ δὲ Τελχῖνες ἀνύψωσαν τὴν μεταλλουργικὴν εἰς τὸ ὑπατον σημεῖον τῆς τελειοποιήσεως αὐτῆς.»

Ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ σιδήρου ἀνέρχεται εἰς ἐποχὰς, ὧν τὴν ἀφ' ἡμῶν χωρίζουσιν αὐτὰς χρονικὴν ἀπόστασιν οὐδὲ νὰ ὑπολογίσωμεν καὶ δύναμει. Μόνον ὁ ἐκ τῶν σιδηρορυχείων τῆς νήσου Ἑλλάδος ἐξαχθεὶς σίδηρος, κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τῶν μηχανικῶν οἵτινες κατεμέτρησαν τὸ ποσὸν τοῦ μετάλλου, ὑπερπεριεῖχον αἱ ἐν

τῇ νήσῳ διατηρούμεναι ἔτι στοαὶ καὶ σύριγγες, ἀπῆται ἐργασίαν ἀδιάλειπτον τριακοντακιςχίλιων ἔτῶν, ἀπασχολουμένων πρὸς τοῦτο τοσούτων ἐργατῶν, ὅσους κατὰ μέγιστον ὄρον ἡδύναντο νὰ χωρήσωσιν αἱ σύριγγες. Ὅτι δ' οἱ τοιοῦτοι ὑπολογισμοὶ οὐδαμῶς εἰσὶν ὑπερβολικοὶ μαρτυρεῖ ἡ εὐρυτάτη καὶ βαθυτάτη ἔκτασις τῶν μεταλλευτικῶν ἐργασιῶν ἐν τῇ νήσῳ ἐκείνῃ, ἣν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἀπεκάλουν *Aithalia*, ἐκ τῆς αἰθάλῃς τῶν καμίνων. Φαίνεται δ' ὅτι κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἡ Αἴγυπτος, ἀμοιροῦσα σιδηρορυχείων, προεμψέβετο ἐκ τῶν προαιωνίων μεταλλείων τῆς Ἑλλάδος κατὰ πάσαν πιθανότητα τὸν σίδηρον καὶ τὸν χάλυβα, τὰ ἀναγκαζοῦντα πρὸς ἀνέγερσιν τῶν κολοσιῶν ἀρχιτεκτονικῶν αὐτῆς ἔργων καὶ λάξευσιν τῶν ὀβελίσκων καὶ τοσούτων ἄλλων μνημείων ἐκ γρανίτου. Διότι διὰ σιδηρῶν ἐργαλείων καὶ οὐχὶ διὰ πυριτολίθου, ὡς ἐσφαλμένως σοφός τις ἐγνωμάτευσεν, ἐλαξεύθησαν βεβαίως οἱ μεγάλοι ἐκεῖνοι λίθινοι ὄγκοι, οἱ χρησιμεύσαντες πρὸς οἰκοδομὴν τῶν πυραμίδων, ὧν ἡ βάσις, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου, εἰσεχώρει ὑπὸ τὴν γῆν μέχρι βάθους ἵσου πρὸς τὸ ὑπὲρ τὴν γῆν ὕψος αὐτῶν. Οὐδ' αἱ γιγάντιαι ὑπόγειοι προϊστορικαὶ οἰκοδομαὶ ἐν Αἰγύπτῳ διὰ λίθινων ἐργαλείων κατεσκευάσθησαν, οὐδ' αἱ πρὸς διοχέτευσιν τῶν ὑδάτων τῆς Κοπαΐδος ἐν τῷ βράχῳ ἐσκαλισμέναι πεντήκοντα περίπου διώρυγες καὶ καταβόθραι, ὧν ἡ ἐλαχίστη ἔχει πλέον τῶν τεσσάρων χιλιομέτρων μῆκος· πᾶσαι δ' ἐλάμβανον τὸν ἀέρα ἐκ πολυακρίθμων καὶ βαθυτάτων φρεάτων, ἐπὶ τῶν κορυφῶν τοῦ ὄρους Πτώου ἐχόντων τὰ στόμια. Ἡρῶν πάντα ὧν ἀνεξιχνίαστος ἡ ἐποχὴ, πάντως ὅμως εἰς τοὺς προϊστορικοὺς ἀνήκουσα χρόνους.

Ὁ σίδηρος καίτοι ἐν ἀφρονίᾳ πανταχοῦ τῆς γῆς ἐγκατεσπαρμένος, σπανιώτατα εὐρίσκεται ἐν ἀμιγῇ καταστάσει. Δείγματα καθαροῦ σιδήρου περιέχουσιν οἱ ἀερόλιθοι, ἀλλὰ καὶ οὗτοι οὐχὶ πάντοτε· διότι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὁ σίδηρος αὐτῶν περιέχει μικρὰν ποσότητα κοβαλτίου, νικελίου, θείου, φωσφόρου καὶ μαγνησίου. Ἡ ἀναλογία τοῦ νικελίου ποικίλλει μεταξὺ 2 μέχρι 20 τοῖς %, τοῦ κοβαλτίου σπανίως ὑπερβαίνει τὸ 1 %, τῶν δ' ἄλλων οὐσιῶν ἡ ποσότης εἶναι ἐλαχίστη, μόλις ἀνερχομένη εἰς $\frac{1}{2}$ %.

Οἱ ἀερόλιθοι ἦσαν γνωστοὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Τὰ νεώτερα ὅμως ἐπιστημονικὰ στοιχεία μέχρι τῶν πρώτων ἔτῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος δὲν παρεδέχοντο τὸ δυνατόν τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν. Ἐδέησεν ἐπιστημώτατος μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν, ὁ Βιδ, νὰ μαρτυρήσῃ ἐπισήμως ἐν συνεδριάσει αὐτῆς ὅτι παρευρίσκειτο αὐτοπροσώπως κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1844 τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας τὴν 6 τοῦ

μηνὸς Φλωρεὰλ ἐν Λάγλ ἐπισυμβῆσαν βροχὴν λίθων, ὧν ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ δείγματα. Τὸ γεγονός τοῦτο ἤρκεσε νὰ πείσῃ τοὺς ἀκαδημαϊκοὺς περὶ τῆς πραγματικῆς υπάρξεως τῶν ἀερόλιθων.

Ἐν τούτοις καὶ τῷ 1769 ὁ Πάλλας, σοφὸς τιμὼν καὶ δικαίως τὴν Ῥωσσίαν, κατὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ εἰς Σιδηρίαν πρὸς παρατήρησιν τῆς διαβάσεως τῆς Ἀφροδίτης διὰ τοῦ ἡλιακοῦ δίσκου, ἀνεκάλυψεν ἐν τῇ κορυφῇ ὕψους τινὸς ὄρους ὄγκον σιδήρου 750 χιλιogramμων βάρους, ὃν δὲν ἐδίστασε νὰ θεωρήσῃ ἀερόλιθον.

Τῷ 1751 ἐν Ἀγρὰμ τῆς Κροατίας καὶ ἐν Στάινβαχ τῆς Βοημίας ἐθεβαίνθη ἡ πτώσις δύο ὄγκων σιδήρου, ὧν ὁ ἕτερος ἐξῆγε 55 καὶ $\frac{1}{2}$ χιλιόγραμμα.

Τῷ 1784 ὄγκος σιδήρου βάρους 36 χιλιogramμων ἔπεσεν ἐν Τουλουνᾷ τοῦ Μεξικού. Τῷ δ' αὐτῷ ἔτει ἐν Ἀρβᾷ τῆς Οὐγκαρίας ἔπεσεν ἕτερος 10 καὶ πλέον χιλιogramμων βάρους.

Τῷ 1804 ἐν Χιμάι τῆς Σιλη παρετηρήθη ἡ πτώσις σιδήρου 50 χιλιogr. καὶ ἐν Χαρκὸς τοῦ Μεξικού ἑτέρου 79 χιλιogr.

Τῷ 1825 παρὰ τῇ Σάντα-Φὲ τῆς Περουβίας ἔπεσε μικρὸς ὄγκος μετεωρικοῦ σιδήρου σχεδὸν καθαροῦ, εὐμαλάκτου καὶ συμπαγοῦς, οὗ μέρος ἐχρησίμευσε πρὸς κατασκευὴν ξίφους, προσενεχθέντος τῷ Βολιβάρ.

Ἀλλ' ἂν σπανιωτάτη ὁσημέραι ἀποβαίνει ἡ πτώσις σιδήρου οὐρανόθεν, ἀφ' ἐτέρου πρὸς ἀντιστάθμισιν ἀνακαλύπτονται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ὄγκοι μέγιστοι τοῦ μετάλλου τούτου, ὧν οὐδὲ κατὰ προσέγγισιν καὶ δυνατόν νὰ ὀρίσθῃ ὁ χρόνος τῆς εἰς τὴν γῆν πτώσεως.

Οὕτω μόλις τῷ 1844 παρετηρήθη ἐν Στανικᾷ τῆς Οὐγκαρίας ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἑδάφους ὄγκος σιδήρου, οὗ μόνον 200 λίτραι ἐναπελίποντο πλέον, διότι κατὰ διαφόρους ἐποχὰς οἱ κάτοικοι ἀπέκοψαν πρὸς χρῆσιν τῶν ἐξ αὐτοῦ τριεχιλίας περίπου λίτρας σιδήρου.

Εἰς μέρη τινὰ τῆς νοτιοανατολικῆς Ἀφρικῆς εὐρίσκεται, κατὰ τὴν μαρτυρίαν Ἀγγλοῦ τινὸς περιηγητοῦ, ἀφρονώτατος μετεωρικός σίδηρος, ἐκλείπων ὅμως ὁσημέραι, διότι οἱ ἰθαγενεῖς κάτοικοι, ἕνεκα τῆς μετὰ πεπολιτισμένων ἐθνῶν ἐπιμιξίας αὐτῶν, μαθόντες τὴν ἀξίαν του, τὸν συνάγουσι καὶ τὸν χρησιμοποιοῦσι.

Ἐν τῇ κοσμητικῇ Χόγουα τῆς Ἰνδιάνης ἀνεκαλύφθη τῷ 1862 εἰς βάθος 60 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου βαρύτατος ὄγκος νικελίουχοῦ σιδήρου, ἀρτίως κατὰ πάσαν πιθανότητα πεσόν. Κατὰ τὴν αὐτὴν δ' ἐποχὴν ἐν τῇ Δυτικῇ Βικτωρίᾳ παρὰ τῷ Εὐέλπιδι ἀκρωτηρίῳ ἔπεσεν ὄγκος σιδήρου, ἔλκων 3 χιλιόgr., ἀπαραλλάκτως δ' ὁμοίος τῷ προηγουμένῳ μέρος αὐτοῦ διετηρεῖτο στυλπὸν ἔτι, μαρτυροῦν ὅτι ἀπεκόπη ἕτερου ὄγκου κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς πτώσεώς του.

Ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Red-River ἐν Λουϊσιάνῃ εὐρέθη ὄγκος, ἔλκων 1500 χιλιογρ. Ἐν Βαχίᾳ τῆς Βροσυλίας 7000 χιλιογρ. Ἐν Ὀκούμβᾳ τῆς Περουβίας 15000 χιλιογρ. Παρὰ τὸ Δουραγκῶν ἐν Μεξικῷ 20000 χιλιογρ.

Ἐσχάτως δὲ ἐμπορικῇ τις προκήρυξις ἐξ ὕψους ἀνήγγελε τὴν πώλησιν ὀκτὼ ὄγκων μετεωρικοῦ σιδήρου, βάρους 290 μέχρις 654 λίτρων, εὐρεθέντων περὶ τὴν Σάντα-Ρόζα τοῦ Μεξικοῦ.

Ἐκ τοῦ αὐτοῦ μέρους Ἀμερικανός τις συνταγματάρχης ἀπέστειλεν εἰς τὸ Σμιθσόνειον μουσεῖον ὄγκον σιδήρου ἔλκοντα 252 λίτρας.

Τέλος τῷ 1870 ἐν Ὀβιφάῃ τῆς νήσου Δίσκο ἐν Γροελανδίᾳ ἀνεκαλύφθησαν ἐν χώρῳ πεντήκοντα περίπου τετραγωνικῶν μέτρων δεκαπέντε ὄγκοι σιδήρου, βάρους δωδεκακισχιλίων μέχρις εἰκοσακισχιλίων χιλιογράμμων.

Λίαν περιεργὸν δὲ καὶ δυσεξήγητον εἶναι ὅτι πάντες οἱ ὄγκοι οὗτοι εὐρέθησαν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, καὶ ἐκεῖνοι ἔτι, οὔτινες ὡς ἐκ τοῦ βάρους τῶν, ἔπρεπε νὰ βυθισθῶσι κατὰ τὴν πτώσιν τῶν ἐν τῇ γῇ.

Ἐκ τῶν ὀλίγων παραδειγμάτων, ἅτινα ἀνωτέρω παρεθέσαμεν δύναται τις νὰ κρίνῃ, ἂν μάλιστα λάβῃ ὑπ' ὄψιν ὅτι τὰ ἐννέα δέκατα τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς κατέχονται ὑπὸ θαλασσῶν καὶ ἀνεξερευνήτων χωρῶν, πόσον ὑπερόγκος εἶναι ἡ ποσότης τοῦ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς πεσόντος εἰς τὴν γῆν μετεωρικοῦ σιδήρου.

Ἐξετάσωμεν ἤδη τὰς γενικὰς φυσικὰς τοῦ σιδήρου ιδιότητας.

Ἐν καθαρᾷ χημικῇ καταστάσει ὁ σίδηρος ὁμοιάζει τῷ ἀργύρῳ κατὰ τὴν λευκότητα. Εἶναι ἐπιδικτικὸς μεγίστης στιλπνότητος, εἰς ἄκρον γλίσχρος καὶ εὐκαμπτότερος τοῦ συνήθους μαλακοῦ σιδήρου. Ἀλλὰ τοσοῦτον εἶναι μαλακός, ὥστε οὐδόλως δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ καὶ ἐλαχίστην παρουσιάζει κατὰ τὴν τριβὴν ἀντίστασιν, τήκεται δὲ ἐν θερμοκρασίᾳ ἀνωτάτου βαθμοῦ.

Τὰ διάφορα τοῦ σιδήρου εἶδη, τὰ ἐν χρήσει ἐν τῇ βιομηχανίᾳ, δύναται νὰ ταχθῶσι εἰς τρεῖς μεγάλας κατηγορίας. τὴν τοῦ μαλακοῦ σιδήρου, τὴν τοῦ χυτοῦ καὶ τὴν τοῦ χάλυβος.

Ὁ χάλυψ φαίνεται κατέχων τὸ μέσον μεταξὺ τοῦ μαλακοῦ καὶ τοῦ χυτοῦ σιδήρου, ὃν συνενοῖ τινὰς ιδιότητας. Δύναται νὰ τακῇ, νὰ χαλκευθῇ, καὶ κατὰ βούλησιν νὰ καταστῇ μαλακός ἢ σκληρὸς ἀναλόγως τῆς ταχύτητος, ἢ τῆς βραδύτητος τῆς ἀποψύξεως αὐτοῦ.

Ὁ χυτὸς σίδηρος εἶναι ἥττον γλίσχρος τοῦ μαλακοῦ, ἀλλὰ σκληρότερος αὐτοῦ. Ἡ τῆξις αὐτοῦ ἀρχεῖται ἐν θερμοκρασίᾳ σχετικῶς μεγίστη.

Ὁ μαλακὸς σίδηρος συνήθως εἶναι φαῖος, ἐνίοτε ὅμως ἔχει κυανωπὸν χρῶμα. Ὑπεροξί-

σθη ὅτι τήκεται ἐν θερμοκρασίᾳ 2000 βαθμῶν ἢ 1550, καθ' ἑτέραν μέθοδον. Παρατηρητέον δ' ὅτι ὅσον ὁ σίδηρος εἶναι καθαρώτερος τόσο καὶ ἡ τῆξις αὐτοῦ δυσκολωτέρα.

Ὁ καθαρώτερος σίδηρος ἔλκεται ὡσαύτως καλλίτερον ὑπὸ τοῦ μαγνήτου· ἐν τοιαύτῃ δὲ καταστάσει καὶ μαγνητίζεται εὐκολώτερον, ἀλλ' ἡ μαγνητικὴ αὐτοῦ κατάστασις δὲν διατηρεῖται ὅσον ἐν τῷ σιδήρῳ τῷ περιέχοντι μέρη ἄνθρακος. Ὁ σίδηρος ὁ πρὸς 0,65% ἄνθρακος, καθαρίζομενος πάσης ἄλλης ξένης οὐσίας, δύναται βαπτόμενος νὰ μεταβληθῇ εἰς χάλυβα. Ὁ δὲ περιέχων 1,50% ἄνθρακος εἶναι ὁ καταλλήλωςτος πρὸς κατασκευὴν χάλυβος, ὡς σκληρότερος καὶ γλισχρότερος.

Ὁ σίδηρος, ἐν ᾧ ἡ ἀναλογία τοῦ ἄνθρακος υπερβαίνει τὸ 1,50%, εἶναι μὲν σκληρότερος ἀλλὰ καὶ ἥττον γλίσχρος καὶ ἐλαττός.

Ὁ σίδηρος, ὁ περιέχων ποσότητα τινὰ σιλικίου, θείου, φωσφόρου, δύναται ἐπίσης νὰ βελτιωθῇ, καὶ νὰ ἐκπέμπῃ σπινθήρα πληττόμενος ὑπὸ πυρίτου λίθου.

Τὸ μαγκανήσιον ἀναμειγνύμενον τῷ σιδήρῳ καθίστησιν αὐτὸν ἐλαττότερον.

Ὁ σίδηρος εἶναι ἥττον ἐλαττός τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου, καθίσταται δ' ἐλαττότερος ὑποβαλλόμενος εἰς ὑψηλὴν θερμοκρασίαν. Σφυρηλατούμενος ἐν διαπύρῳ καταστάσει προσλαμβάνει οἰονδήποτε σχῆμα, καθίσταται δὲ μαλακός ὅταν καμινευθῇ μέχρι λειῶν καὶ πολλὰ αὐτοῦ τεμάχια δύνανται τότε νὰ συγκολληθῶσι.

Τὸ θερμαγωγὸν αὐτοῦ εἶναι βαθμῶν 374, ἐν ᾧ τοῦ χρυσοῦ 1000.

Ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν χαλκὸν εἶναι κακὸς ἀγωγὸς τοῦ ἡλεκτρισμοῦ· ἡ ἀγωγιμότης αὐτοῦ ὑπολογίζεται κατὰ τινὰς φυσικοὺς εἰς 46 μέχρις 20, ἐν ᾧ τοῦ χαλκοῦ ἀνέρχεται εἰς 400.

Ἡ γλίσχρότης αὐτοῦ (ὑπολογιζομένη ἐκ τῆς ἀντιστάσεως ἣν παρέχουσι μεταλλικὰ νήματα τῆς αὐτῆς διαμέτρου τοῦ αὐτοῦ μήκους, καὶ ὑπὸ τὴν αὐτὴν θερμοκρασίαν) καταφαίνεται ἐκ τοῦ ἐπομένου πίνακος·

Χάλυψ σφυρηλατηθεὶς	400
Σίδηρος σφυρηλατηθεὶς	88
Χάλυψ ἀναπυρωθεὶς	65
Σίδηρος ἀναπυρωθεὶς	42.

Ἡ ἐπίδρασις συνεχῶν πιέσεων, ἐντάσεων, ἀντιστροφῶν, αἱ παρατεταμέναι δονήσεις καὶ τινὰ γαγγμοί, παραβιάπτουσι τὴν κατασκευὴν τοῦ σιδήρου ἀποκαθιστῶντες αὐτὴν χυσταλλίνην καὶ συνεπῶς ἥττον γλίσχρον. Παράδειγμα τούτου παρέχουσιν ἡμῖν οἱ ἄξονες τῶν ἀμαξῶν, οἵτινες πολλάκις θραύονται ἄνευ προφανοῦς αἰτίας, ἐν ᾧ

1. Τῷ 1863 ἀνεκαλύφθη ἐν Λαπωνίᾳ ὄρος διασχίζομενον ὑπὸ μαγνητικῆς φλεβὸς πολλῶν ὑποδεκαμέτρων πάχους· εἶναι δὲ τὸ πλουσιώτατον τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν μεταλλείων μαγνήτου, καὶ ἀρκετὰ ποσότητος ἔχουσι ἤδη ἐξορύξει ἐξ αὐτοῦ.

αἰτία τούτου εἶναι αἱ ἐπανειλημμέναι συγκρούσεις καὶ κλονισμοί.

Ἡ ἐπαφὴ μετάλλων εἰς ἀνώτατον βαθμὸν θετικῶς ἡλεκτρισμένων, οἷος ὁ ψευδάργυρος, κωλύει τὴν ὀξειδωσιν τοῦ σιδήρου, μικρὸν περὶ τὸ σημεῖον τῆς ἐπαφῆς.

Ἐνούμενος μετὰ τινων ὀργανικῶν στοιχείων ὁ σίδηρος ἀποτελεῖ τὸ σπουδαιότατον τοῦ ἀνθρώπου σώματος μέρος, τὰ αἱματοσφαιρίδια. Ἐλαττωμένης τῆς ἀναλογίας αὐτῶν ἐν τῷ αἵματι, ἐπέρχεται διατάραξις τοῦ ὀργανισμοῦ, ἀπώλεια δυνάμεων καὶ μετὰ μικρὸν ἀσθένεια.

«Ἡ ὀργανικὴ ζωὴ θὰ ἦτο ἀδύνατος, ἐὰν αἱ τροφαὶ δὲ περιεῖχον σίδηρον», λέγει ὁ διάσημος χημικὸς Λεβίχι.

«Ὀλίγιστοι ἱατροί, λέγουσιν οἱ Τρουσσὼ καὶ Πιδού, δὲν ποιοῦνται χρῆσιν τοῦ σιδήρου, καὶ δὲν τάσσουσιν αὐτὸν, ἕνεκα τῶν ὀφελειῶν αὐτοῦ παρέχει, παρὰ τὴν κινίνην, τὸν ὑδράργυρον, τὸ ὀπιον, τὴν εὐθάλειαν (βελλαδόνα), κλπ.»

Ἀπειραὶ εἰσὶν αἱ σκευασαὶ τοῦ σιδήρου, ὡς ἱαματικοῦ φαρμάκου· ῥινίσματα σιδήρου, σίδηρος ἀνακαμφοθεὶς δι' ὑδρογόνου ἢ δι' ἡλεκτρισμοῦ, σίδηρος εἰς δελτάρια, τροχίσκοι (παστίλλαι) σιδηροῦχοι, ἀπλοῖ, ἢ μετὰ σοκολάτας· χλωριούχος, βρωμιούχος, ἰωδιούχος ἐν σερικίῳ ἢ καταποτίοις θεικὸς φωσφορικὸς τρυγικὸς σίδηρος· σίδηρος μηλικὸς, ὀξικὸς, κιτρικὸς, πυροφωσφορικὸς κλπ. κλπ.

Ἡ μόνη ὁμῶς λογικὴ αὐτοῦ σκευασία εἶναι ὁ πρωτοχλωριούχος σίδηρος, διότι ὡς ἡ ἐπιστήμη ἀπέδειξεν, ὁ σίδηρος ὑφ' οἰανδήποτε μορφήν καὶ ἂν λαμβανῇται, ὅπως ἐξομοιωθῇ ἐν τῷ ὀργανισμῷ ἀνάγκη πρῶτον διὰ τοῦ γαστρικοῦ χυμοῦ νὰ μεταβληθῇ εἰς πρωτοχλωριούχον. Ὁρθὸν λοιπὸν εἶναι νὰ μὴ ἐπιβαρύνηται ὁ ὀργανισμὸς τοῦ ἀσθενοῦς, ἀναγκαζόμενος νὰ ἐκτελέσῃ τὴν χημικὴν ταύτην ἀλλοίωσιν, ἀλλὰ νὰ δίδηται φάρμακον, οὗ ἡ ἐνέργεια ἄμεσος καὶ τελεσφόρος· τοιοῦτο δὲ εἶναι ὁ πρωτοχλωριούχος σίδηρος.

Τὰ κοιτάσματα τῶν τοῦ σιδήρου μεταλλευμάτων διαιροῦνται, κατὰ τὸν Γαλλικὸν νόμον, εἰς μεταλλεῖα καὶ εἰς ὀρυχεῖα· καὶ μεταλλεῖα μὲν εἰσὶ τὰ ἐν τῷ βάθει τῆς γῆς κείμενα, ὀρυχεῖα δὲ τὰ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν. Τὰ τελευταῖα θεωροῦνται ὡς ἰδιοκτησία τοῦ κατέχοντος, ἐν ᾧ τὰ ὑπὸ τὸ ἔδαφος μεταλλεῖα δὲν ἀνήκουσιν εἰς τοὺς ἰδιοκτῆτας τοῦ ἐδάφους, ἀλλ' ἡ ἐπικαρπία αὐτῶν χορηγεῖται ὑπὸ τοῦ κράτους.

Διαιροῦνται δὲ τὰ μεταλλεῖα τοῦ σιδήρου εἰς ἔξ, τὰ κυριώτερα· εἶναι δὲ τὰ ἑξῆς·

Α'. Σίδηρος ὑποξειδωμένος ὁ μαγνητικός. Πυκνὰ στρώματα αὐτοῦ εὐρίσκονται ἐν Σουηδίᾳ, ἐν ταῖς Ἠνωμέναις πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς, ἐν Βόνη τῆς Ἀλγερίας, ἐν τοῖς Οὐραλίοις καὶ ἐν

Σαρδηνίᾳ. Περιέχει 74 ἐπὶ τοῖς 100 σίδηρον. Εἶναι μετάλλευμα πλουσιώτατον, ὁ δὲ σίδηρος αὐτοῦ εἶναι καταλλήλωςτος πρὸς κατασκευὴν χάλυβος.

Β'. Σίδηρος ὑπεροξειδωμένος ὁ ἀνυδρὸς. Τὰ μεγάλα σιδηρουργεῖα τῆς Ἑλβας ἐξάγουσι μίαν μόνον τῶν ὑποδιαίρέσεων τοῦ εἶδους τούτου.

Γ'. Σίδηρος ὑπεροξειδωμένος ὁ ὕδατικός. Ἡ Γαλλία παράγει κυρίως δύο τῶν ὑποδιαίρέσεων αὐτοῦ.

Δ'. Σίδηρος ἀνθρακικός ὁ σφιστός. Εἶναι λευκὸς ἢ ξανθὸς, κιτρινωπὸς ἢ μελανόφαιος. Καταλλήλωςτος πρὸς ἄμεσον μεταβολὴν εἰς χάλυβα. Εὐρίσκεται ἐν Στυρίᾳ, ἐν Καρινθίᾳ, παρὰ τὰς ὀχθὰς τοῦ Ῥήνου, ἐν Σαβαυδίᾳ καὶ ἐν Γαλλίᾳ.

Ε'. Σίδηρος ἀνθρακικός ὁ λιθοειδής. Εὐρίσκεται κυρίως παρὰ γαιανθρακούχοις τόποις σποραδικῶς καὶ εἰς λεπτὰ στρώματα. Τὰ σιδηρουργεῖα τῆς Ἀγγλίας μόνον τὸ εἶδος τοῦτο ἐξάγουσι, τὰ δὲ τῆς Γαλλίας ἐλαχίστην αὐτοῦ ποσότητα περιέχουσιν.

ς'. Σίδηρος πυριτικός. Ἐν εἶδος μόνον αὐτοῦ ἐξάγεται ἐν τοῖς σιδηρουργείοις τοῦ Βαλαί.

Τὸ ποσὸν τῆς ἐτήσιας παραγωγῆς τοῦ σιδήρου ἐν Εὐρώπῃ δεικνύει ὁ ἀκόλουθος πίναξ·

Ἀγγλία	4000000	τόνους	χιλίων	χιλιογράμμων
Γαλλία	1500000	"	"	"
Γερμανία	750000	"	"	"
Βέλγιον	600000	"	"	"
Ῥωσσία	400000	"	"	"
Ἀυστρία	300000	"	"	"
Σουηδία	300000	"	"	"
Ἰσπανία	75000	"	"	"
Ἐν ὅλῳ	7925000	"	"	"

Ἡτοι ὀκτὼ περίπου δισεκατομμύρια τόνων, ὧν ὑπὲρ τὸ ἡμισυ παράγει ἡ Ἀγγλία.

Οἱ Παρίσιοι καταναλίσκουσιν ἐτησίως 50 ἐκατομμύρια χιλιογράμμων.

Ἀπὸ τριάκοντα ἡδὴ ἐτῶν μεγίστη χρῆσις ἤρξατο νὰ γίνηται τοῦ σιδήρου ἐν τῇ κατασκευῇ γεφυρῶν καὶ ὑδραγωγείων. Χάρis αὐτῷ συνετελέσθησαν τεράστια ἔργα, ἐν οἷς τὴν πρωτίστην μέχρι τινὸς κατέχει θέσιν ἡ σωληνοειδὴς γέφυρα τοῦ Κονγουαί ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἡ κατασκευὴ μείζονος καὶ στερεωτέρας γεφύρας ἐθεωρεῖτο ἀδύνατος· τὴν ιδέαν ὅμως ταύτην ἀπέδειξεν ἀβάσιμον ἡ ἐσχάτως ἀποπερατωθεῖσα ἐπὶ ἀξιοθαύμαστον γέφυρα ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἀγίου Λαυρεντίου ἐν Μονρεάλ τοῦ Καναδά. Ἡ γέφυρα αὕτη, σωληνωτὴ ἐπίσης καὶ καθ' ὅλοκληρόν σιδηρᾶ, ἔχει μήκος 2792 μέτρων, εἶναι δηλονότι μικρὸν βραχυτέρα τοῦ ἡμίσεος τῆς ἀπὸ Ἀθηνῶν εἰς Πειραιᾶ ὁδοῦ. Στηρίζεται ἐπὶ 24 στύλων ἐκ λίθων λελαξευμένων. Ἐκαστον τόξον ἔχει πλάτος 73 μέτρων καὶ 50 ὑψομέτρων, τὸ δὲ μεσαῖον, ὅπερ ὑπάρχει 18 μέτρα τῶν ὑδάτων τοῦ ποταμοῦ ἐν πλημμύρᾳ, ἔχει πλάτος 100 μέτρων.

Τὸν σιδήρον ἐν πολλοῖς κλάδοις τῆς βιομηχανίας ἤρξατο ἀντικαθιστῶν ὁ χάλυψ. Τὴν τάσιν ταύτην ὑπέδειξεν ἡδὴ ἀπὸ τοῦ 1862 ὁ κ. Φρεμὺ ἐν ὑπομνήματι πρὸς τὴν ἐν Παρισίοις Ἀκαδημίαν τῶν ἐπιστημῶν.

Ἡ βιομηχανία, ὁ πόλεμος, τὸ ναυτικόν, ἔλεγε, τείνουσιν εἰς τὸν νὰ μεταχειρίζονται τὸν χάλυβα, ἀντὶ τοῦ σιδήρου. Καὶ πράγματι ὁ χάλυψ δύναται νὰ χωνευθῇ, ὡς ὁ χυτὸς σίδηρος, καὶ νὰ σφυρηλατηθῇ ὡς ὁ μαλακός. Ἐχει μεγίστην γλισχρότητα, δύναται νὰ προσλάβῃ οἰονδήποτε σχῆμα, κάμπτεται εὐχερἔστατα, καὶ ἐργάζεται μετ' εὐκολίας παρεχούσης πεποιθήσιν εἰς τὰ ἐξ αὐτοῦ κατασκευασθέντα ἐργαλεῖα ἢ ὅπλα. Ὁ σίδηρος θραύεται ἐνίοτε, ἐν ᾧ χάρις εἰς τὴν γλισχρότητα αὐτοῦ ὁ χάλυψ οὐδέποτε θραύεται. Ἐκ τῆς ἀντικαταστάσεως ταύτης ἀνεπύχθη τεραστίως ἕκτοτε ἡ βιομηχανία τῆς κατασκευῆς μικρῶν γεωργικῶν ἢ βιομηχανικῶν ἐργαλείων. Ἰδίως δὲ τὰ μηχανικὰ ἐργαλεῖα, ὡς οἱ πρίονες, τὰ τρυπάνια, αἱ ῥυκάναι, οἱ τροχοὶ, αἱ στρογγύλαι κλπ., ἅτινα ἄλλοτε μόνον τὰ μεγάλα ἐργοστάσια ἠδύναντο νὰ προμηθεύωσι διότι ὑπερόγκους ἀπῆλθον δαπάναις, εἰσὶν ἤδη ἐν χρήσει καὶ ἐν μικροῖς ἐργοστασίοις, καὶ ἐργάζεται ἀπλοῦς δύνανται κατ' οἶκον ἔτι νὰ ἐργασθῶσι δὲ αὐτῶν. Ἡ στρατιωτικὴ ἐπιστήμη ἀντικατέστησε τὰ ὀρειχάλκινα πυροβόλα διὰ χαλυβδίνων ἢ δὲ ναυτικῇ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐναυπήγησε πλοῖα τεθωρακωμένα διὰ σιδήρου, εἴτα διὰ χάλυβος, καὶ τέλος ἐναυπήγησε πλοῖα ὅλως ἐκ χάλυβος. Τὸ σκάφος καὶ τὸ περιβλήμα τοῦ θωρηκτοῦ *Μερριμάκ* ἦν κατασκευασμένον ἐκ ῥάβδων σιδηρῶν συνηρμοσμένων καὶ συνδεδεμένων ἀλλήλαις, περικαλλωπισμένων δὲ διὰ χαλυβδίνων πλακῶν ἀρκετοῦ πάχους.

Συγχρόνως ὁ Ἄρμστρογκ κατασκεύαζε πυροβόλον πέντε μέτρων μήκους, ἔλκον δὲ δωδεκακισχίλια χιλιόγραμμα, οὗ αἱ χαλυβδίναι σφαῖραι, 300 χιλιόγρ. βάρους, ἠδύναντο νὰ διατρυπήσωσιν οἰονδήποτε θωρηκτόν.

Ἡ ἐφεύρεσις τοῦ Ἄρμστρογκ ἐθεωρήθη θαυμασία καὶ ἀπαράμιλλος, ἀλλ' ὁ αὐτὸς μηχανικός μετὰ τέσσαρα μόλις ἔτη, τῷ 1866, κατεσκεύασεν ἕτερον πολλῶ τοῦ πρώτου ὑπέρτερον. Τὸ πυροβόλον ἐκεῖνο εἶχε μῆκος μὲν ἑξέ μέτρων, πάχος 1 μ. καὶ 70 ὑφεκατομετρ., βάρους δὲ 40,823 χιλιόγραμμα. Αἱ σφαῖραι αὐτοῦ εἶχον βάρους 500 χιλιόγρ. καὶ περιφέρειαν 1 μ. καὶ 50 ὑφεκ. Διὰ τούτου ὠπλίσθη ὁ *Howitzard* ἐν τῷ λιμένι τῆς Νέας Ὑόρκης. Δι' ἑτέρου πυροβόλου τῶν αὐτῶν διαστάσεων ὠπλίσθη ὁ *Dun-dorbery*, τεράστιος θωρηκτὸς κριδὸς, ἀγορασθεὶς ὑπὸ τῆς Πρωσίας παρὰ τῆς Ἀμερικῆς ἀντὶ 8 ἑκατομμυρίων φράγκων.

Ἐκαστον τῶν πυροβόλων τούτων ἐχύθη διὰ μιᾶς καὶ οὐχὶ κατὰ διαλείμματα τρεῖς κολοσ-

σιαῖται κάμιννοι περιέλαβον ὁμοῦ 65,000 χιλιόγρ. μετᾶλλου, ῥευστοποιηθέντος ἐντὸς ὁκτώ ὥρων. Ἡ χοάνη ἐπληρώθη ἐντὸς 22 λεπτῶν.

Ἐδέησε δὲ νὰ παρέλθωσι δεκαπέντε ἡμέραι, ὅπως ὁ ὄγκος ἐκεῖνος ἀποψυγῇ ἀρκούντως, ὥστε νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ ἐκ τῆς χοάνης ἐξαγωγή αὐτοῦ.

Τῷ 1862 ἢ 1863 ἐχύθη ἐν Ἀγγλίᾳ κώδων χαλυβδίνος ἔλκων μὲν 35,000 χιλιόγραμμα, ἔλκων δὲ δύο μέτρων κενὸν πλάτος.

Ἐν γένει δὲ ἀπὸ τοῦ 1862 μέχρι τοῦ 1869 δὲν ἔλειψαν οἱ ἐφευρεταὶ ἐξολοθρευτικῶν μηχανῶν. Ἡ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ κατανάλωσις σιδήρου καὶ χάλυβος εἶναι ἀνυπολόγιστος. Ἐνθυμούμεθα ἓνα τοιοῦτον ἐφευρέτην, φαντασθέντα πλοῖον, φέρον ἐν τῇ πρῶτῃ ἀπέραντον κυκλοτερῇ πρίονα κινούμενον μετὰ τοσαύτης περιστροφικῆς δυνάμεως, ὥστε ἠδύναντο νὰ διχοτομήσῃ πᾶν πλοῖον. Ἐτερος πάλιν ὑπέβαλεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν ἐπιστημῶν ἀνακάλυψιν νέου εἶδους βαφῆς τοῦ χάλυβος ἢ ἀνακάλυψιν αὐτῇ ὁμοιάζουσαν πρὸς τὰς συνταγὰς τῶν ἱατροσοφῶν, διότι ἡ κατασκευὴ τῆς βαφῆς ἐκεῖνης ἐχειρίζετο ἀποξέσματα κεράτων, σκόροδα, σάπωνα μέλανα κτλ. κτλ.

Ἐν Βίρμιγγαμ, τῇ κοιτίδι τῆς βιομηχανίας τῶν μεταλλίνων γραφίδων, ἀνεκαλύφθη τῷ 1864 χάρις γραφίματος ἐκ σιδήρου πεπλατυσμένου. Ἡ εὐκαμψία τοῦ χάρτου τούτου ἦν τοιαύτη, ὥστε ἠδύναντο νὰ γίνῃ χρήσις αὐτοῦ εἰς πάσας τὰς περιστάσεις, καὶ ὅς γίνεται χρήσις τοῦ κοινοῦ χάρτου. Εἶχε δὲ καὶ τὸ πάχος τοῦ κοινοῦ χάρτου, ἥτοι πάχος ἐνὸς ὑφεκατομέτρου περιελάμβανεν 425 φύλλα.

Ὁ σίδηρος ὅμως εἶναι τοσοῦτον ἑλατὸς ὥστε ἐν Ἀμερικῇ κατῴρωσαν νὰ κατασκευάσωσι σιδηροῦν χάρτην ἔτι λεπτότερον, οὗ 300 φύλλα εἶχον πάχος ἐνὸς μόνον ὑφεκατομέτρου. Εἰσέτι ὅμως δὲν εὐρέθη ἡ πρακτικὴ χρησιμότης τῆς ἀνακαλύψεως ταύτης.

Πρὸ τούτου ἐν Ἀγγλίᾳ κατασκεύασαν περιλαίμια, περιχειρίδας καὶ προστερνίδια ὑποκαμίσων ἐκ χάλυβος. Ἡ εὐκαμψία των ἤτό τι ἐξαίσιον. Ἦσαν κεχρωματισμένα διὰ λευκοῦ ἀνεξάλειπτου χρώματος, δάκναι δ' ἐκηλιδούντο ἥρκει νὰ τριβῶσιν ἑλαφρῶς διὰ λιγοῦ ὑφάσματος βεβρεγμένου, ὅπως ἀνακτήσωσι τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν λευκότητα.

Ἐκ τῶν ἀνακαλύψεων τῆς συγχρόνου βιομηχανίας ἀξιόλογος καὶ ὠφελιμωτάτη εἶναι ἡ τῶν μεταλλίνων γραφίδων. Ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία, δηλονότι ἡ Βίρμιγγαμ καὶ ἡ Βουλὼνη ἢ ἐπιθαλασσία, παράγουσιν ἑτησίως 4 δισεκατομμύριον καὶ 728 ἑκατομ. τῶν μικρῶν ἐκεῖνων χαλυβδίνων τεμαχίων.

Πᾶσαι αἱ μετάλλιναι γραφίδες κατασκευάζον-

ται ἐκ χυτοῦ χάλυβος τοῦ Σέφφελδ, ἀρίστης ποιότητος. Καταναλίσκονται δὲ πρὸς κατασκευὴν αὐτῶν 1,500,000 χιλιόγραμμων χάλυβος.

Ἀδύνατον εἶναι ν' ἀπαριθμήσωμεν τὰς διαφόρους τέχνας, αἵτινες ἀπαιτοῦσι σιδήρον, καὶ τὰ προϊόντα αὐτῶν. Καταλήγομεν λοιπὸν, ἀναφέροντες μόνον ἐν παραδείγματι καταδεικνύον τὴν ἐπιρροήν, ἣν δύναται νὰ ἐξασκήσῃ ἐπὶ τινος τόπου ἡ ἐκμετάλλευσις πλουσίου μεταλλείου σιδήρου.

Τὸ Βάρροου-ἰν-Φάρνες, ἐν Ἀγγλίᾳ ἐν τῇ κομητείᾳ Λαγκέστερ, ἦτο μικρὸν χωρίον ἄγνωστον, καίτοι κατακηκνυμένον ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος, τὸ Βάρροου ἐξήγαγε 12 χιλ. μετρικὰ καντάρια μεταλλεύματος αἰματίτου σιδήρου. Τῷ 1850 ἡ ποσότης αὕτη ἦν ἑκατονταπλάσια, ἥδη δὲ ἐξάγει ἑτησίως ὑπὲρ τὰ 10 ἑκατομμύρια μετρικῶν κανταρίων. Πρὸ τριακόντα ἐτῶν τὸ χωρίον ἐκεῖνο εἶχεν 100 κατοίκους· σήμερον τὸ χωρίον εἶναι πόλις ἀριθμοῦσα 20,000 κατοίκων, ἔχουσα λιμένα εὐρύτατον, ἀπέραντα ναυπηγεῖα, ὑδραγωγεῖα, φωταερίον, σιδηρουργεῖα πρὸς κατασκευὴν σιδηρῶν ῥάβδων καὶ θωράκων πλοίων· ναυπηγεῖον ἰδιαιτέρον πρὸς κατασκευὴν σιδηρῶν καὶ χαλυβδίνων πλοίων· πάντα ἐνὶ λόγῳ τὰ καθίστωντα αὐτῇ σπουδαίαν ἐμπορικὴν πόλιν.

Ὁ ἐν Ἀμβούργῳ γνωστὸς διὰ τὰς περὶ τὴν νεοελληνικὴν φιλολογίαν καὶ γλώσσαν συγγραφεὺς αὐτοῦ καθηγητὴς κ. W. Wagner ἀπέστειλεν ἡμῖν μετάφρασιν ἐνὸς τῶν δοκιμῶν τοῦ Βίκωνος, συνοδῶν αὐτὴν διὰ τῆς κατωτέρω, ἑλληνιστὶ γεγραμμένης, ἐπιστολῆς. Ἀσμένως δημοσιεύομεν τὴν μετάφρασιν ταύτην ἀπαρριπτικῶς ὡς ἀπεσπάλῃ ἡμῖν παρὰ τοῦ φιλέλληρος καθηγητοῦ. Σ. τ. Δ.

Ἐν Ἀμβούργῳ, τῇ 4 Ἰουνίου 1878.

Φίλε κύριε,

Ἀρρωστῶν καὶ μὴ ἔχων τί νὰ κάμω σπουδαιότερον, μετέφρασα δι' ὑμᾶς μίαν τῶν ὁραίων *Essays* τοῦ Φραγκ. Βάικωνος, καὶ σὰς τὴν ἀποστέλλω ὑμῖν ἀναγνώστῃ καὶ ἰδίᾳ ποῖα εἶναι ἡ μετάφρασίς μου· καὶ ἂν δυστυχῶς ἦναι κακὴ καὶ μὴ σὰς ἀρέσῃ, παρακαλῶ νὰ τὴν ἀπορίψῃτε πρὸς τὰ ἄλλα σπουδαιότερα, τῶν ὁποίων πληθὺς πάντοτε ὑπάρχει ἐν τῇ γραφείῳ ἐκδότου περιοδικοῦ· ἐὰν δὲ καλὴ τύχη ἀρέσῃ ὑμῖν, παρακαλῶ νὰ τὴν δημοσιεύσῃτε ἐν τῇ *Ἑστίᾳ*, ὅταν μὴ ἔχητε ἄλλα καταλληλότερα διὰ τὸν σκοπόν σας!

Ἐρρωσθε, φίλε κύριε.

Ὁ ὑμέτερος

W. WAGNER.

ΤΙ ΩΦΕΛΟΥΣΙ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ;

Αἱ περὶ τὰ γράμματα σπουδαὶ καὶ ἡ τῶν βιβλίων ἀνάγνωσις συντελοῦσι καὶ πρὸς τέρψιν, καὶ πρὸς καλλώπισμα τῶν λόγων, καὶ πρὸς βοήθειαν τοῦ πρακτικοῦ βίου. Καὶ καθόσον τέρψιν ἐμποιοῦσι, γίνεται τοῦτο μάλιστα ἐν ἐρημίᾳ καὶ ἀπραγμοσύνῃ· ὅτι δὲ εἶναι καλλώπισμα τῶν λόγων, ὁρῶμεν ὅταν οἱ ἄνθρωποι ὁμιλῶσιν εἴτε περὶ τῶν οἰκείων εἴτε περὶ δημοσίων καὶ ἱερῶν πραγμάτων· καὶ ὅτι βοηθοῦσιν εἰς τὸν πρακτι-

1. Μετάλλευμα σιδήρου μελανόφαιον ἢ ἐρυθρόν, σκληρότατον. Χρησιμεύει πρὸς κατασκευὴν στιλβωτῶν, περιέχει δὲ σιδήρον 70 ἐπὶ τοῖς 100.

κὸν βίον, ἐκ τούτου δὴλον καθίσταται, ὅτι οἱ τὰ σπουδαῖα βιβλία γνωρίζοντες ὅλα τὰ πράγματα σοφῶς καὶ καλῶς ἐμποροῦσι νὰ μεταχειρισθῶσι καὶ οἰκονομήσωσιν. Ἐννοεῖται γὰρ ὅτι οἱ τῶν πραγμάτων ἐμπειροὶ ἱκανοὶ εἶναι νὰ πράσσωσιν αὐτὰ καὶ νὰ κρίνωσι χωρὶς περὶ ἐκάστου· ἀλλ' ἡ γενικὴ κρίσις τῶν ὅλων καὶ ἡ εὐρεσις καὶ διάθεσις αὐτῶν ἀνήκουσιν εἰς ἐκείνους ὅσοι ἀκριβῶς ἐσπούδασαν τὴν ἐπιστήμην τοῦ πράγματος. Καί τοι τὸ νὰ περάσῃ τις ὅλον τὸν βίον του μὲ ἀνάγνωσιν καὶ μελέτην, μὲ φαίνεται ὅτι εἶναι εἰδός τι εὐπρόσωπον ἀργίας· τὸ δὲ νὰ μεταχειρίζηται τις τὰς σπουδὰς ἐπὶ τὸ ἀπαλότερον πρὸς μόνον καλλώπισμα, εἶναι ἐπίδειξις ἀναπόδεκτος· καὶ τὸ νὰ κρίνῃ τις παντελῶς ἐκ βιβλίων καὶ κατὰ τοὺς κανόνας τῆς τέχνης, δεικνύει ὅτι εἶναι ἄνθρωπος σχολαστικός· τὴν γὰρ φύσιν τελειοποιῶσιν αἱ σπουδαὶ καὶ τὰ βιβλία· αὐταὶ δὲ αἱ σπουδαὶ τελειοποιῶνται διὰ τῆς ἐμπειρίας· εἶναι γὰρ τὰ φυσικὰ προτερήματα ὅμοια ταῖς βοτάναις ταῖς ἐκουσίως ἀναφυόμεναις, αἵτινες ἔχουσι χρεῖαν καλλιεργίας καὶ διορθόνονται διὰ τῆς τέχνης. Τὰ δ' αὖ γράμματα καὶ ἡ μελέτη αὐτῇ καθ' ἑαυτὴν γενικὰ μόνον προσφέρουσι διδάγματα, ἅτινα πρέπει νὰ περιορίζωνται διὰ τῆς ἐμπειρίας. Οἱ πανοῦργοι καταφρονοῦσι τῶν βιβλίων, οἱ εὐήθεις καὶ ἀγράμματοι θαυμάζουσιν αὐτὰ ὑπὲρ τὸ δέον, οἱ δὲ σοφοὶ κάμνουσι χρῆσιν αὐτῶν ὅσον ἐνεστί· τὰ γὰρ γράμματα αὐτὰ δὲν διδάσκουσιν ἱκανῶς πῶς δεῖ μεταχειρίζεσθαι αὐτὰ, ἀλλ' εἶναι αὕτη σοφία τις καὶ ὑψηλότερόν τι πρᾶγμα ἐξωθεν προσγιγνόμενον καὶ προσεπιπτόμενον διὰ παρατήρησεως καὶ στοχασμοῦ. Δὲν πρέπει ν' ἀναγινώσκῃ τις τὰ βιβλία ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ ἀντιφάσκῃ καὶ φιλονεικῇ πρὸς αὐτὰ, ἀλλ' οὔτε νὰ πιστεύῃ ἀναμεισθητῶς ὅσα εὖρη ἐν αὐτοῖς, οὔτε νὰ προσκτᾶται ὕλην ὁμιλίας καὶ διαλόγων· ὁ δὲ ἀληθὴς σκοπὸς εἶναι νὰ προσμανθάνωμεν καὶ νὰ ἐξετάζωμεν καὶ νὰ κρίνωμεν. Καὶ τῶν βιβλίων τὰ μὲν γευστέα μόνον, τὰ δὲ ἐξαντλητέα, ὀλίγα δὲ χωνευτέα καὶ μηρυκαστέα· ὅπερ εἶναι, τὰ μὲν ἀρκεῖ ν' ἀναγινώσκῃς κατὰ μέρος, ἄλλα ν' ἀναγινώσκῃς μὲν, ἀλλ' οὐ μετ' ἀκριβείας, καὶ ὀλίγα δέον ν' ἀναγινώσκωνται μετὰ προσοχῆς καὶ ἐπιμελείας. Ἐνία μὲν βιβλία δύναται ν' ἀναγινώσκωνται δι' ἑτέρων ἐπιτομιζόντων αὐτὰ (ἀλλ' εἶναι ταῦτα μόνον τὰ μάλλον ἢ ἥττον ἀδιάφορα καὶ ἡ ταπεινότερα τάξις τῶν βιβλίων), καθόλου δὲ εἰπεῖν, βιβλία διῶλισμένα ὁμοιάζουσιν νερὰ διῶλισμένα, τὰ ὅποια εἶναι πρᾶγμα ἐπιπόλαιον καὶ ἀνοῦσιον. Ἡ πολλὴ ἀνάγνωσις ἄνδρα ποιεῖ πλήρη γνώσεων καὶ εὐπορίαν ἔχοντα ἰδεῶν· αἱ δὲ συζητήσεις καὶ ὁμιλίαι ποιοῦσιν ἄνδρα ἐπιτήδειον, ἐτοιμον καὶ πρόχειρον· ἡ δὲ γράφῃς μελέτη καὶ ἡ συναγωγὴ σημειώσεων τὰ ἀνεγνωσμένα ἐγχαράσσει τῇ μνήμῃ καὶ διατηρεῖ. Ὅθεν ὁ μὴ γράφων τίπο-

τε πρέπει νὰ ἔχη καλὴν μνήμην· ὁ δὲ μὴ ἐξα-
σκῶν ἑαυτὸν δι' ὁμιλιῶν καὶ συνεντεύξεων, χρειαν
ἔχει νοδὸς ἐπιτηδείου καὶ προχείρου· ὁ δὲ μὴ
πολλὰ ἀναγινώσκων ταύτην μόνην ἔχει προσφυ-
γὴν νὰ προσποιῇται ἐπιστήμην ὧν ἀγνοεῖ. Ἡ τῆς
ἱστορίας μελέτη καὶ ἀνάγνωσις τοὺς ἀνθρώπους
ποιεῖ πρακτικούς, ἢ τῶν ποιητῶν ἀστείους, ἢ
τῶν μαθηματικῶν σπουδὴ ἀγχινοῖαν προσφέρει·
ἢ τῆς φυσικῆς φιλοσοφίας κρίσεως καὶ νουνε-
χίας, ἢ δὲ τῆς ἠθικῆς βαρύτητος καὶ σεμνότητος
αἰτία καθίσταται· ἢ δ' αὖ διαλεκτικὴ καὶ ῥη-
τορικὴ ἄνδρα κάμνει πρὸς μάχην καὶ ἔριδας ἐ-
πιτήδειον. Καὶ καλῶς εἴρηται ὑπ' ἀρχαίου τινός,
ὅτι αἱ σπουδαὶ μεταβάλλονται εἰς ἥθη· καὶ τῷ
ὄντι δὲν εἶναι καμμία δυσκολία τοῦ νοδὸς ἥτις
δὲν δύναται νὰ μὴ εὐκολυνθῇ διὰ σπουδῶν ἐπι-
τηδείων, καθὼς καὶ αἱ σωματικαὶ ἀρρωστίαὶ ἀ-
τρεῦνται δι' ἀσκήσεων ἐπιτηδείων, π. χ. σφαι-
ρισμὸς εἶναι καλὸς διὰ τὰ νεφρὰ, τὸ τοξεῦειν διὰ
τοὺς πνεύμονας καὶ τὸ στῆθος, τὸ περιπατεῖν
σχολαίως διὰ τὴν γαστέρα, τὸ ἵππεύειν διὰ τὴν
κεφαλὴν, καὶ ἄλλα ὡσαύτως. Ἐπομένως οὖν ὁ
νοῦν ἔχων ἄστατον καὶ περιπλανώμενον, ὡς
σπουδᾶσιν τὰ μαθηματικά· ἐν γὰρ ταῖς γεωμε-
τρικαῖς ἀποδείξεσιν ὅταν πλανᾶται ὁ νοῦς του
καὶ ὀλίγον, ἀνάγκη νὰ ἄρξῃται ἐκ νέου· ὁ δὲ
νοῦν ἔχων μὴ δυνάμενον νὰ εὐκρινῇσιν ἢ νὰ διαι-
ρέσῃ τοὺς ὅρους τῶν ἰδεῶν, ὡς σπουδᾶσιν τοὺς
σχολαστικούς φιλοσόφους, οὕστινας ἡξεύρομεν
ὅτι εἶναι κυμινοκόποι· ὁ δὲ μὴ πρόχειρον ἔχων
μνήμην καὶ ἄλλα πρὸς ἄλλα πράγματα ἀπορῶν
νὰ συνάγῃ πρὸς ἀπόδειξιν καὶ διαφώτισιν, ὡς
σπουδᾶσιν τὰ εἰς τὸ δίκαιον καὶ τοὺς νόμους ἀνή-
κοντα. Καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐκάστη ἔλλειψις τῆς ἐν-
νοίας μὲ ἰδίαν τινὰ συνταγὴν ἐμπορεῖ νὰ θεραπευθῇ.

Μεταφράσθη ἡ προηγουμένη μικρὰ μὲν, ἀλλ'
ἐμβριθὲς καὶ στοχαστικὴ διατριβὴ ἐκ τῶν Es-
says τοῦ κλεινοῦ φιλοσόφου Φραγκίσκου Βάκων-
ος, ὃς κοινῶς καλεῖται πατὴρ τῆς νεωτέρας φι-
λοσοφίας. Ἀπηύθυνε δὲ αὐτὰς πρὸς τὸν δούκα
τῆς Βουκιγγαμίας, τὸν γνωστὸν εὐνοούμενον Ἰα-
κώβου Α', βασιλέως τῆς Μεγάλης Βρεττανίας,
λέγων ὅτι ἡ τῶν μικρῶν τούτων διατριβῶν ὕλη
ἀπτεται τῶν καρδιῶν καὶ τῶν ἀσχολιῶν τοῦ
βίου. Εὐρήται ἡ περὶ σπουδῶν διατριβὴ ὑπ' ἀριθ-
μῷ 50 ἐν τῇ ἀγγλικῇ ἐκδόσει τῇ ὑπὸ A. Wright
1862 γενομένη, καὶ ὑπ' ἀριθμῷ 48 ἐν τῇ λα-
τινικῇ μεταφράσει τῇ ἐν Λουγδούνῳ 1644 τετυ-
πωμένη· ἀναφερομένης δὲ καὶ ταύτης εἰς αὐτὸν
τὸν Βάκωνα, χρειαν ἐκάμαμεν αὐτῆς μεταφρά-
ζοντες τὸ διὰ τὸ βραχὺ τῆς λέξεως ἐνίοτε δυσερ-
μήνευτον ἀγγλικὸν πρωτότυπον.

W. WAGNER.

Ἀπωλεσθεῖσα περιουσία ἀνακτᾶται διὰ μα-
κρᾶς φιλεργίας· βλάβη τῆς ὑγείας διορθοῦται
διὰ σωφροσύνης καὶ ἐγκρατείας· λησμονηθεῖσα

γνώσεις ἀνακτῶνται διὰ μελέτης· ψυχρανθεῖσα
φιλία θερμαίνεται διὰ συγγνώμης. Ἀλλὰ τίς
ποτε ἀνελογίσθη τὰς ματαίως θυσιαζομένας
ῥάσας;

ΝΕΑ ΛΕΞΙΣ

Ἐν ταῖς ἀμερικανικαῖς ἐφημερίσι γίνεται χρῆ-
σις πρὸ τινος χρόνου εἰδικοῦ τινος ἔρου, τοῦ ὅ-
ρου cablegramme, καλωδιόγραμμα, πρὸς δήλω-
σιν τῶν διὰ τοῦ ἐν τῷ ὠκεανῷ ὑποβρυχίου κα-
λωδίου μεταβιβαζομένων εἰς Εὐρώπην τηλεγρα-
φημάτων· ἡ δὲ λέξις télégramme, τηλεγράμμα,
ἔμεινε πρὸς δήλωσιν τῶν μεταβιβαζομένων διὰ
τῶν ἐναερίων τῆς ξηρᾶς γραμμῶν.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ λόγος περὶ τούτου σημειοῦμεν
ὅτι ἡ λέξις télégramme ἐπλάσθη ὑπὸ τινος
Ἀμερικανοῦ M. E. Π. Σμιθ ἐκ τῆς πόλεως Ῥό-
σεστερ (τῶν Ἠνωμένων πολιτειῶν). Ἡ ἐφημερίς
Albany Evening Journal ὡς πρὸς τοῦτο πε-
ριεῖχε τὰ ἐξῆς ἐν τῷ φύλλῳ τῆς 6 Ἀπριλίου
1852· «Φίλος τις ἐπιθυμεῖ ν' ἀναγγεῖλωμεν ὅτι
ἀπετόλμησε νὰ δημιουργήσῃ νέον ἔρον καὶ εἰσα-
γάγῃ εἰς τὴν γλῶσσαν. Σκοπὸς δὲ τῆς νεολο-
γίας ταύτης τῆς προτεινομένης εἶναι ἡ ἀποφυγὴ
δύο λέξεων ὅπου ἀρκεῖ μία καὶ μόνη. Ἡ περὶ ἧς
ὁ λόγος λέξις εἶναι télégramme (τηλεγράμμα)
ἀντὶ τῶν λέξεων dépêche télégraphique (τη-
λεγραφικὴ εἰδησις).»

Ἐν τούτοις τινὲς, ἐκ τῶν ἀγαπῶντων ἐν χρό-
νοῖς τοιούτοις νὰ λογομαχῶσι περὶ λέξεων, πα-
ρετήρησαν ὅτι ὁ σχηματισμὸς τῆς νέας λέξεως
δὲν ἐγένετο κατὰ τοὺς κανόνας τῆς τέχνης, καὶ
ὅτι ὀρθότερον θὰ ἦτο ἐὰν ἐλέγετο télégraphème
τηλεγράφημα. Οὐχ ἦττον ἡ λέξις τηλεγράμμα,
ἥτις ἀνταπεκρίνετο εἰς ἀνάγκην ἐπείγουσαν, ἐ-
ξεσφενδονίσθη εἰς τὸν κόσμον, διατρέξασα τὴν ὁ-
δὸν τῆς μετὰ ταχύτητος ἀστραπῆς, τί λέγομεν;
μετὰ ταχύτητος τηλεγράφου.

Οἱ Ἕλληνες ὅμως δὲν ἀπεδέχθησαν τὸν ὅ-
ρον τοῦτον· οἱ δημοσιογράφοι αὐτῶν μεταχει-
ρίζονται τὸν ὅρον τηλεγράφημα.
[Journal des voyages]. *

ΛΗΘΕΙΑΙ

* * Ἡ εὐφυΐα δὲν προφυλάσσει πάντοτε ἡμᾶς
ἀπὸ τοῦ γελοίου, ἐνῷ μετρία τις δόσις κρίσεως
ἀρκεῖ πρὸς τοῦτο. Τοῦτο παρακινεῖ ἡμᾶς νὰ πι-
στεύσωμεν ὅτι ἡ φιλοκαλία εἶνε ἀποτέλεσμα
τῆς κρίσεως μάλλον ἢ τῆς εὐφυΐας.

* * Ἡ συκοφαντία ἐμυιάζει τὴν φλόγα τὴν
μαυρίζουσαν ὅσα ἀδυνατεῖ νὰ καύσῃ. (Ἰνδικὴ πα-
ροιμία).

* * Τὸ στάσιμον ὕδωρ σήπεται καὶ μόνον τὸ
ῥέον εἶνε διαυγές. (Αραβικὸν λόγιον).

* * Μία δίκη γεννᾷ ἐκκτόν. Κάλλιον κακὸς συμ-
βιβασμὸς ἢ καλὴ ἀπόφασις. (Ἰσπανικὴ παροιμία).

ΛΗΘΕΙΑΙ — ΤΗΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.